Uluslararası Literatürde Bağımlılık ve Maneviyat Araştırmalarının Bibliyometrik Analizi

Bibliometric Analysis of Addiction and Spirituality Research in International Literature

Soner ERCAN

ORCID: 0000-0002-0383-513X | ROR ID: https://ror.org/04xk0dc21 | E-Posta: berson8282@gmail.com

Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Din Psikolojisi, Burdur, Türkiye

Burdur Mehmet Akif Ersoy University, Faculty of Divinity, Psychology of Religion, Burdur, Türkiye

Atıf Bilgisi | Citation

Ercan, Soner. "Uluslararası Literatürde Bağımlılık ve Maneviyat Araştırmalarının Bibliyometrik Analizi". Dini Araştırmalar 69 (Aralık 2025), 461-496. https://doi.org/10.15745/da.1763778

Ercan, Soner. "Bibliometric Analysis of Addiction and Spirituality Research in International Literature". Religious Studies 69 (December 2025), 461-496. https://doi.org/10.15745/da.1763778

Makale Bilgileri

Geliş Tarihi | Date of Submission: 13.08.2025
Kabul Tarihi | Date of Acceptance: 07.10.2025
Yayım Tarihi | Date of Publication: 31.12.2025

Değerlendirme:	Date of Publication:
İki Dış Hakem / Çift Taraflı Körleme	Double anonymized - Two External
Benzerlik Taraması:	Plagiarism Checks:
Yapıldı – İntihal.net	Yes – İntihal.net
Yapay Zekâ Bildirimi:	Declaration of AI Use:
Yazar, bu çalışmayı oluştururken yapay zekâ destekli teknolojileri kullanmadığını beyan etmiştir	The author declared that no AIassisted technologies were used in the creation of this article.
Çıkar Çatışması:	Conflicts of Interest:
Çıkar çatışması beyan edilmemiştir.	The author(s) has no conflict of interest to declare.
Finansman:	Grant Support:
Bu araştırmayı desteklemek için dış fon kullanılmamıştır.	The author(s) acknowledge that they received no external funding in support of this research.
Telif Hakkı & Lisans:	Copyright & License:
Yazarlar dergide yayınlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmaları **CC BY-NC 4.0** lisansı altında yayımlanmaktadır.	Authors publishing with the journal retain the copyright to their work licensed under the **CC BY-NC 4.0**.
Etik Bildirim:	Complaints:
diniarastimalar98@gmail.com	diniarastimalar98@gmail.com

Öz

Bağımlılık ve maneviyat araştırmaları, birey ve toplum açısından kritik öneme sahip alanları temsil etmektedir. Farklı disiplinlerde yürütülen bağımlılık ve maneviyat araştırmaları mevcut durumun anlaşılmasını zorlaştırmaktadır. Uluslararası literatürde "maneviyat" ve "bağımlılık" anahtar kelimelerini birlikte, bibliyometrik ve tematik analiz çerçevesinde inceleyen araştırma bulunmamaktadır. Araştırmanın bulunmayışı literatürdeki boşluğa işaret etmektedir. Bu çalışma, söz konusu boşluğu gidermek amacıyla uluslararası literatürde "maneviyat" ve "bağımlılık" anahtar kelimelerini kullanan araştırmaları kendine konu edinmektedir. İfade edilen sebepler çalışmaya önem kazandırmaktadır. Mevcut araştırma sonuçlarını sayısallaştırarak genel bir fikir oluşturmak için kullanılan bibliyometrik analiz aynı zamanda çalışmanın yöntemini oluşturmaktadır. Ayrıca araştırmaların özetlerinden tematik analiz yöntemi ile genel bir fikir oluşturulmaya çalışılmaktadır. "Bağımlılık" ve "maneviyat" anahtar kelimelerini kapsayan araştırmaların eğilimleri, odak noktaları, iki anahtar kelimenin diğer anahtar kelimeler ile ilişkisi ve yıllara göre değişimi, araştırma yöntemleri, bağımlılık türleri ve program modellerinin tespit edilmesi, çalışmanın problem cümlesi olarak kabul edilmektedir. Çalışmanın kapsamı, Web of Science ve Scopus veri tabanlarında yayımlanmış araştırmalarla sınırlı olup, elde edilen verilerin çözümlenmesinde bibliyometrik analiz için VOSviewer, kelime bulutu için Voyant Tools ve tematik analizler için Maxqda kullanılmıştır. Bulgular, 2013 yılının bağımlılık ve maneviyat anahtar kelimesine sahip uluslararası yayınların en yoğun yıl olduğunu, araştırmaların büyük ölçüde Amerika Birleşik Devletleri merkezli yürütüldüğünü göstermektedir. Araştırmalar Afro-Amerikalılar, Siyah Amerikalılar, Beyaz ve Hispanik Amerikalılar, Kanada, Budist, Erkek- Kadın, HIV, Adsız Alkolikler gibi farklı gruplarla yürütülmektedir. 12 basamak, 3-S, Metadon Bakım, Annenin Umudu, Aklı ve Ruhu Çalışması, Ketamin, Maneviyat Temelli Müdahale gibi farklı program modelleri ile alkol ve uyuşturucu bağımlılığı gibi farklı bağımlılık türleri ile gerçekleştirildiği görülmektedir. Literatürün "maneviyat, tedavi ve iyileşme", "demografik değişkenler", "bağımlılık türleri",

"yöntemsel yaklaşımlar", "program modelleri" ve "bağımlılığın yol açtığı stresle başa çıkmada maneviyatın rolü" gibi temalar etrafında yoğunlaştığı tespit edilmiştir. "Maneviyat" ve "bağımlılık" anahtar kelimelerinin ilişkisi ile "iyileşme" anahtar kelimesinin görünürlüğü artmaktadır. Maneviyat, bireye anlam sağlamakta ve tedavi sürecine olumlu katkıda bulunmaktadır. "Maneviyat" ve "bağımlılık" anahtar kelimelerinin "iyileşme", "din", "dindarlık" anahtar kelimeleri ile yoğun bir ilişki içerisinde olduğu tespit edilmiştir. Bu çalışma, uluslararası literatürde "maneviyat" ve "bağımlılık" anahtar kelimelerini içeren araştırmaları bibliyometrik ve tematik analiz yöntemiyle incelemektedir. Analiz sonucu güncel durumun profili çıkartılmaktadır. Gelecek araştırmaların dijital bağımlılık gibi farklı bağımlılık türleriyle ve farklı program modelleri geliştirilerek yürütülmesi tavsiye edilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Din Psikolojisi, Bağımlılık, Maneviyat, Bibliyometrik Analiz, VOSviewer.

Abstract

Addiction and spirituality research represent areas that are critical from an individual and social perspective. Addiction and spirituality research conducted in different disciplines complicates the understanding of the current situation. There is no research in the international literature that examines the keywords “spirituality” and “addiction” together within the framework of bibliometric and thematic analysis. The absence of research points to a gap in literature. The absence of research indicates the gap in literature. So as to fill this gap, this study focuses on research using the keywords “spirituality” and “addiction” in the international literature. The reasons expressed bring significance to the study. Bibliometric analysis, used to quantify existing research results and generate a general overview, also constitutes the study's methodology. In addition, a general idea is tried to be created from the summaries of the research by using thematic analysis method. The trends and focuses of research covering the keywords “addiction” and “spirituality”, the relationship between the two keywords and other keywords and their changes over the years, research methods, types of addiction and determination of program models are considered as the problem statements of the study. While the scope of the study is limited to research published in Web of Science and Scopus databases, in analyzing the obtained data, VOSviewer was used for bibliometric analysis, Voyant Tools for word cloud and Maxqda for thematic analysis. Findings indicate that 2013 was the peak year for international publications with the keywords addiction and spirituality, and that research was largely centered in the United States. Studies are conducted with different groups such as African Americans, Black Americans, White and Hispanic Americans, Canadian, Buddhist, Male and Female, HIV, and anonymous Alcoholics. It is carried out with different types of addiction such as alcohol and drug addiction with different program models like 12 steps, 3-S, Methadone Maintenance, Mother's Hope, Mind and Spirit Work, Ketamine, Spirituality-Based Intervention. It has been defined that the literature is concen-

trated around themes such as “spirituality, treatment and recovery”, “demographic variables”, “types of addiction”, “methodical approaches”, “program models” and “the role of spirituality in coping with stress caused by addiction”. With the relationship between the keywords “spirituality” and “addiction”, the visibility of the keyword “recovery” increases. Spirituality provides meaning to the individual and contributes to the treatment process positively. It has been found that the keywords “spirituality” and “addiction” are highly related to keywords “recovery”, “religion”, and “religiousness”. The study examines research containing the keywords “spirituality” and “addiction” in the international literature using bibliometric and thematic analysis methods. Result of the analysis provides a profile of the current situation. It is recommended that future research be conducted on different types of addiction like digital addiction, and by developing different program models.

Keywords: Psychology of Religion, Addiction, Spirituality, Bibliometric Analysis, VOSviewer.

Giriş

Bir şairin Birçok ülkede yaygın bir şekilde maddelerin zorlayıcı ve alışılmış bir biçimde kullanımıyla ilgili ciddi sorunları ifade etmek maksadıyla kullanılan bağımlılık,[1] yalnızca bireylerin yaşamını değil, toplumu, ekonomiyi, sosyal yaşantıyı ve sağlık sistemlerini de derinden etkilemektedir. Birleşmiş Milletler Uyuşturucu ve Suç Ofisinin 2025 yılı Dünya Uyuşturucu Raporuna göre 2023 yılında 316 milyon kişi (alkol ve tütün hariç) uyuşturucu kullanmıştır.[2] Bağımlılığın sadece uyuşturucu bağımlılığı dikkate alındığında dahi tüm dünyayı ilgilendiren büyük bir problem olduğu görülmektedir. Bağımlılığın bu denli yaygın ve büyük bir problem olması beraberinde çözüm arayışlarını da kritik bir noktaya taşımaktadır. Bağımlılık konusunda yürütülen çözümlerden birisini Narcotics Anonymous Australia gibi kuruluşlar maneviyat temelli 12 basamak programı uygulayarak gerçekleştirmektedir.[3] Ülkemizde ise din / maneviyat ve bağımlılık ile ilgili araştırmalar farklı bağımlılık türlerini kendine konu edinerek teorik, program geliştirme, uygulama şeklinde gerçekleştirilmektedir.[4]

[1] *Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders DSM-5*, 5. b. (American Psychiatric Publishing, 2013), 485.

[2] *World Drug Report 2025* (United Nations Office on Drugs and Crime, 2025), Erişim 25 Temmuz 2025, https://www.unodc.org/documents/data-and-analysis/WDR_2025/Press_release_WDR_2025_English.pdf.

[3] "The 12 Steps", *Narcotics Anonymous Australia*, t.y., Erişim 16 Temmuz 2025, https://www.na.org.au/multi/the-12-steps/.

[4] Orhan Gürsu, "Madde Bağımlılığı ve Din: HİGED Örneği", *Addicta: The Turkish Journal on Addictions* 5, sy 1 (2018): 37-54., https://doi.org/10.15805/addicta.2018.5.1.0006; Orhan Gürsu, *Bağımlılık ve Din: Nöropsikolojik Bir Yaklaşım* (Değerler Eğitim Merkezi Yayınları, 2018); Nihâl İşbilen ve Ali Ulvi Mehmedoğlu, "Spirituality-Based Addiction Counseling Model Proposal: Theory and Practice", *Spiritual Psychology and Counseling* 7, sy 1 (2022): 1, https://doi.org/10.37898/spc.2022.7.1.167; Emrullah Akça ve Muhammed Kızılgeçit, "Madde Bağımlılarında Dini /Manevi Programın Psikolojik İyi Oluşa Etkisinin Karma Yöntemle İncelenmesi (Denetimli Serbestlik Örneği)", *Antakiyat* 7, sy 2 (2024): 192-222., 2; İsa Ceylan ve Abdullah Dağcı, "Alkol Bağımlılığıyla Baş Etmede Manevi Bakım İhtiyaçlarının Belirlenmesi", *Turkish Academic Research Review* 6, sy 2 (2021): 397-417., 2, https://doi.org/10.30622/tarr.898342; İsa Ceylan, "Madde Bağımlısı Bireylerin Değişim Sürecindeki Farkındalık Düzeylerine Varoluşçu/Manevi Yaklaşım", *Türk Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Dergisi*, sy 2 (2020): 97-134., 2; Handan Yalvaç Arıcı, "Gençlerde Sosyal Medya Bağımlılığına Yönelik Manevi Danışmanlık Müessesi", *Diyanet İlmi Dergi* 60, sy 1 (2024): 377-410., 1, https://doi.org/10.61304/did.1399078; Necmi Karslı, "Gençlerde İnternet Bağımlılığı ve Dindarlık İlişkisi", *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, sy 46 (Haziran 2019): 225-260., 46, https://doi.org/10.17120/omuifd.526893; Ali Gül, "Değer Odaklı Gençlik Kampı Faaliyetlerinin Ortaöğretim Öğrencilerinin Dijital Bağımlılığını Önlemedeki Rolü", *Pamukkale Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 11, sy 2 (2024): 808-834., 2, https://doi.org/10.17859/pauifd.1557455; Nihâl İşbilen ve Hasan Kaplan, "Bishri Hafi Effect: How Spirituality Might Stall off the Addiction Recovery",*Archive for the Psychology of Religion,* (Yayın Aşamasında) 0, sy 0 (2025): 1-14., https://doi.org/10.1177/00846724251313810; Orhan Gürsu, "İnancın Bağımlılık Karşısındaki Fonksiyonu", içinde *Sosyal Hizmet ve Bütün Yönleriyle Bağımlılık El Kitabı*, ed. Y. Sinan Zavalsız (Grafiker Yayınları, 2020), 269-298.; Orhan Gürsu ve Nihâl İşbilen, *Bağımlılara Yönelik Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Hizmetleri*, ed. Sevde Düzgüner (Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları - 1813, 2020), 1-75.; İsa Ceylan, "Bağımlılıktan Bağlanmaya: Bağımlılığa Dini ve Manevi Yaklaşımlar", *Türk Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Dergisi*, sy 3 (2021): 107-134., 3; Hammet Arslan, "Budizm'in Bağımlılığa Bakışı", içinde *Bedenimizin İşgalcileri Dinlerin Bağımlılığa Bakışı*, ed. Süleyman Turan (Okur Akademi, 2019), 189-224.

Günden güne yeni türleri ortaya çıkan ve yaygınlaşan bağımlılık büyük bir sorun oluşturmaktadır. Sorunun çözümü için bilim dünyasının farklı alanlarında gerçekleştirilmiş araştırma sonuçlarına ihtiyaç duyulmaktadır. Bu sonuçlar neticesinde bağımlılığa karşı "Annenin Umudu, Aklı ve Ruhu"[5], "MTBD"[6] "3-S"[7] gibi farklı programlarla çözüm yolları üretilmektedir.

Din psikolojisi literatüründe bibliyometrik analiz yöntemi ile gerçekleştirilmiş araştırmalar bulunmaktadır.[8] Lakin "maneviyat" ve "bağımlılık" konuları üzerine uluslararası literatürü bibliyometrik analiz yöntemiyle ortaya koyan herhangi bir araştırma bulunmamaktadır. Bu sebeple çalışmada; yapılan araştırmaların sayısallaştırılması, araştırma sonuçlarının bütünsel olarak anlamlandırılması ve izahının kolaylaştırılması konularına odaklanılmaktadır.

Çalışma maneviyat ile bağımlılık kelimelerinin araştırmalarda kullanılma durumunu, iki kavramın diğer kavramlarla bağlantısını, yayınların yıllara göre dağılımını ortaya koyarak, kavramların farklı disiplinlerdeki temsilinin izlenmesini amaçlamaktadır. Bağımlılık ve maneviyat araştırmalarının önemine binaen, konunun literatürde işlenme durumunu, odaklanılan ve odaklanılması gereken noktaların izahı çalışmanın önemini ortaya koymaktadır. Bu önem ile çalışma, gelecek araştırmalara destek verme hedefini taşımaktadır. Konuyla ilgili yapılan araştırmaların geriye dönük grafiğinin çizilerek, mevcut durum analizinin yapılmasıyla alana katkıda bulunulması beklenmektedir.

[5] Sandra Arévalo vd., "Spirituality, Sense of Coherence, and Coping Responses in Women Receiving Treatment for Alcohol and Drug Addiction", *Evaluation and Program Planning* 31, sy 1 (2008): 113-123., Scopus, https://doi.org/10.1016/j.evalprogplan.2007.05.009.

[6] İşbilen ve Mehmedoğlu, "Spirituality-Based Addiction Counseling Model Proposal", 75-105.

[7] Arthur Margolin vd., "A Controlled Study of a Spirituality-Focused Intervention for Increasing Motivation for HIV Prevention Among Drug Users", *AIDS Education and Prevention* 18, sy 4 (2006): 311-322., Scopus, https://doi.org/10.1521/aeap.2006.18.4.311.

[8] Mustafa Doğan Karacoşkun vd., "Dini Başa Çıkmaya Yönelik Bibliyometrik Bir Araştırma: 1990-2024 Yılları Arasında Yapılan Çalışmaların Analizi", *Kilis 7 Aralık Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 11, sy 1 (2024): 53-79., 1, https://doi.org/10.46353/k7auifd.1463265; Mustafa Koç, "Türkiye'deki Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Çalışmaları Bağlamında "'Maneviyat Psikolojisi Sempozyumları'" (2014-2018) Üzerine Bibliyometrik Analizler", *Türk Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Dergisi*, sy 5 (2022): 129-171., 5, https://doi.org/10.56432/tmdrd.1117128; Furkan Süzgün ve Sema Yılmaz, "Din Psikolojisi Temalı Uluslararası Araştırmaların Bibliyometrik Analizi", *Türkiye İlahiyat Araştırmaları Dergisi* 8, sy 4 (2024): 783-807., 4, https://doi.org/10.32711/tiad.1558437; Mehmet Fatih Demiröz ve Nurten Kımter, "Türkiye'de Din Psikolojisi Alanındaki 'Dindarlık' Konulu Lisansüstü Tezlerin Bibliyometrik Analizi Üzerine Bir Araştırma", *Bilimname*, sy 51 (2024): 405-456., 51, https://doi.org/10.28949/bilimname.1411980; Mustafa Koç, "Türk Din Psikolojisi Dergisi'ndeki Bilimsel Yayınlar (2020-2024) Üzerine Bibliyometrik Analizler", *Türk Din Psikolojisi Dergisi*, sy 11 (2025): 179-268., 11, https://doi.org/10.59379/tdpd.1696872.

1. Yöntem

Bibliyometrinin tanımı hakkında genel bir uzlaşı olmasa da uygulamada herkes en azından nicelleştirmenin varlığını ifade etmektedir. Bibliyometrik çalışmaların önemli artılarından biri atıf analizlerini sağlamasıdır.[9] Bibliyometri ile bir kavrama dair veriler grafik ve tablolar yardımıyla matematiksel ifadelere dönüştürülmekte ve kavramın netleştirilmesi sağlanmaktadır. Yöntemin bu avantajı onun kullanılma sıklığını arttırmaktadır.[10] Bibliyometri, *"belirli bir alanda belirli bir dönemde ve belirli bir bölgede kişiler ya da kurumlar tarafından üretilmiş yayınların ve bu yayınlar arasındaki ilişkilerin sayısal olarak analizi"* olarak tanımlanmaktadır.[11]

Çalışmada kullanılan bibliyometrik analiz yöntemi için 2025 yılı Haziran ayında; Scopus veri tabanında "maneviyat" ve "bağımlılık" (anahtar kelime)[12], Web of Science "maneviyat" ve "bağımlılık" (yazar anahtar kelime)[13] şeklinde arama yapılmıştır ve ifade edilen veri tabanları esas alınmıştır. Veriler Scopus[14] ve Web of Science[15] veri tabanından alınmış ve tablolaştırılmış, ağ görselleri (şekiller) VOSviewer[16], kelime bulutu Voyant Tools[17] ile yapılmıştır.

Bibliyometrinin yanı sıra araştırmaların odak noktasını belirlemek için Maxqda 2020 programı ile tema ve kodlar oluşturulmuştur. Teorik özgürlüğe sahip esnek ve kullanışlı bir araç olan tematik analiz ile kompleks bir veri ayrıntılı biçimde açıklanabilmektedir. Tematik

[9] Robert N. Broadus, "Early Approaches to Bibliometrics", *Journal of the American Society for Information Science* 38, sy 2 (1987): 127-128.

[10]Seher Aslancı, "Araştırma Sorgulamaya Dayalı Öğrenme: Bibliyometrik Bir Analiz", *Scientific Educational Studies* 6, sy 1 (2022): 5., 1, https://doi.org/10.31798/ses.1068633.

[11] "Bibliyometri Nedir?", TÜBİTAK ULAKBİM Cahit Arf Merkezi, erişim 02 Temmuz 2025, https://cabim.ulakbim.gov.tr/bibliyometrik-analiz/bibliyometrik-analiz-sikca-sorulan-sorular/.

[12]"Analyze Search Results", Scopus, Erişim 21 Haziran 2025, https://www.scopus.com/term/analyzer.uri?sort=plf-f&src=s&sid=d2a48980685c5c3273b70e1d7da5d978&sot=a&sdt=a&sl=36&s=KEY%28%22addiction%22+and++%22spirituality%22%29&origin=resultslist&count=10&analyzeResults=Analyze+results.

[13] "Analyze Results", Web of Science, Erişim 21 Haziran 2025, https://www.webofscience.com/wos/woscc/analyze-results/e665ca65-bbf6-4ef2-85d5-9cd73ad10c0b-016999a583.

[14] Scopus, "Analyze Search Results".

[15] Web of Science, "Analyze Results".

[16] Nees Jan van Eck ve Ludo Waltman, "Software Survey: VOSviewer, a Computer Program for Bibliometric Mapping", *Scientometrics* 84, sy 2 (2010): 523-538.; Deniz Dirik vd., "Post-Truth Kavramı Üzerine Yapılan Çalışmaların VOSviewer ile Bibliyometrik Analizi", *Sosyal Mucit Academic Review* 4, sy 2 (2023): 164-188., 2, https://doi.org/10.54733/smar.1271369; Erdal Arslan, "Sosyal Bilim Araştırmalarında VOSviewer ile Bibliyometrik Haritalama ve Örnek bir Uygulama", *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 22, sy Özel Sayı 2 (2022): 33-56., https://doi.org/10.18037/ausbd.1227291.

[17] "Voyant Tools", Erişim 07 Temmuz 2025, https://voyant-tools.org/?corpus=fcc99ed74809ec6ee4229f73145fba16.

analiz süresince Braun ve Clarke (2006) tarafından belirtilen "tematik analizin altı aşaması" takip edilip uygulanmıştır.[18] Çalışmanın kapsamı ifade edilenlerle sınırlandırılmıştır.

2. Bulgular ve Tartışma

Birinci kategori olarak; "maneviyat" ve "bağımlılık" kavramlarının yayınlarda kullanılma durumunun tespit edilmesi ve yayınların güncel durumu hakkında bir kanıya ulaşmak için; Scopus veri tabanında "maneviyat" ve "bağımlılık" (anahtar kelime) olarak arama yapılmıştır. Girilen kriterler sonucu 277 eser bulunmuştur.[19]

İkinci kategori olarak; "maneviyat" ve "bağımlılık" kavramlarının yayınlarda kullanılma durumunun tespit edilmesi ve yayınların güncel durumu hakkında bir kanıya ulaşmak için; Web of Science veri tabanında "maneviyat" ve "bağımlılık" (yazar anahtar kelime) olarak arama yapılmıştır. Girilen kriterler sonucu 122 eser bulunmuştur.[20]

Tablo 1. ***Yayınların Yıllara Göre Dağılımı***

Kategori 1		**Kategori 1**		**Kategori 2**		**Kategori 2**	
Yıl	**N**	**Yıl**	**N**	**Yıl**	**N**	**Yıl**	**N**
2025	3	2010	6	2025	2	2010	2
2024	14	2009	12	2024	7	2009	2
2023	9	2008	11	2023	5	2008	3
2022	10	2007	18	2022	7	2007	11
2021	15	2006	17	2021	9	2006	1
2020	7	2005	5	2020	7	2005	1
2019	23	2004	5	2019	13	2004	1
2018	5	2003	2	2018	3	2003	0
2017	9	2002	6	2017	5	2002	1
2016	4	2001	6	2016	2	2001	2
2015	13	2000	3	2015	5	2000	0
2014	8	1999	1	2014	3	1999	0
2013	33	1998	1	2013	15	1998	0
2012	20	1996	1	2012	9	1996	1
2011	9	1987	1	2011	2		

Kaynak: Scopus[21], Web of Science[22] "(Her iki veri tabanında tekrar eden yayınlar ayrıştırılmamıştır.)"

[18] Virginia Braun ve Victoria Clarke, "Using Thematic Analysis in Psychology", *Qualitative Research in Psychology* 3, sy 2 (2006): 78-87., https://doi.org/10.1191/1478088706qp063oa.

[19] Scopus, "Analyze Search Results".

[20] Web of Science, "Analyze Results".

[21] Scopus, "Analyze Search Results".

[22] Web of Science, "Analyze Results".

Tablo 1'de yer verilen ve Kategori 1 olarak ifade edilen, "maneviyat" ve "bağımlılık" (anahtar kelime) arama şartlarına sahip yayınlar yıllarına göre incelendiğinde; yayınlanmaya başladığı yılın 1987 olduğu, en fazla yayının 2013 yılında yapıldığı, en az yayınların ise (hiç yayın yapılmayan yıllar hariç) ilk yayın yapılan yıl olan 1987 ve 1996, 1998, 1999 yıllarında yapıldığı görülmektedir.

Tablo 1'de yer verilen ve Kategori 2 olarak ifade edilen, "maneviyat" ve "bağımlılık" (yazar anahtar kelime) arama şartlarına sahip yayınlar yıllarına göre incelendiğinde; yayınlanmaya başladığı yılın 1996 olduğu, en fazla yayının 2013 yılında yapıldığı, en az yayınların ise (hiç yayın yapılmayan yıllar hariç) 2002, 2004, 2005 ve 2006 yıllarında yapıldığı görülmektedir.

2013 yılında "Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders DSM-5" yayınlanmıştır. DSM-5'te bütünlüğün sağlanması için madde kullanım bozuklukları yeniden yapılandırılmıştır.[23] Bonelli ve Koenig'e (2013) göre son yirmi yılda din ve maneviyat kavramları tıbbi araştırmalarda daha fazla kendine yer bulmaktadır.[24] Bu açıdan bakıldığında 2013 yılı itibariyle sıçramanın olması yadırganmamalıdır.

Tablo 2. ***Yayınların Alanlara Göre Dağılımı***

Kategori 1		**Kategori 2**	
Çalışma Alanı	**N**	**Çalışma Alanı**	**N**
Tıp	181	Madde Bağımlılığı	45
Psikoloji	67	Psikoloji	35
Sanat ve Beşerî Bilimler	60	Psikiyatri	32
Sosyal Bilimler	56	Din	27
Hemşirelik	40	Kamu Çevre İş Sağlığı	12
Farmakoloji, Toksikoloji ve Eczacılık	8	Sosyal Hizmet	7
Çevre Bilimi	3	Hemşirelik	5
Sinir Bilim	3	Sinir Bilimleri Nöroloji	4
Sağlık Meslekleri	2	Sosyal Sorunlar	4
Diğer	4	Diğer Sosyal Bilimler Konuları	3
		Eğitim Araştırmaları	2
		Sağlık Bakım Hizmetleri Bilimleri	2

[23] *Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders DSM-5*, 1-947.

[24] Raphael M. Bonelli ve Harold G. Koenig, "Mental Disorders, Religion and Spirituality 1990 to 2010: A Systematic Evidence-Based Review", *Journal of Religion and Health* 52, sy 2 (2013): 657., https://doi.org/10.1007/s10943-013-9691-4.

	Farmakoloji Eczacılık	2
	Diğer	11
"En az 2 yayın yapılan alanlar listede belirtilmiştir."		

Kaynak: Scopus[25], Web of Science[26]

Tablo 2'de yer verilen ve Kategori 1 olarak ifade edilen, "maneviyat" ve "bağımlılık" (anahtar kelime) arama şartlarına sahip yayınlar alanlarına göre incelendiğinde; ilk sırada 181 yayın ile tıp alanı olduğu, sırasıyla onu takip eden alanların 67 yayın ile psikoloji, 60 yayın ile sanat ve beşerî bilimler, 56 yayın ile sosyal bilimler, 40 yayın ile hemşirelik, 8 yayın ile farmakoloji, toksikoloji ve eczacılık, 3'er yayın ile çevre ve sinir bilimleri, 2 yayın ile sağlık meslekleri ve 4 yayın ile diğer alanlar olduğu görülmektedir.

Tablo 2'de yer verilen ve Kategori 2 olarak ifade edilen, "maneviyat" ve "bağımlılık" (yazar anahtar kelime) arama şartlarına sahip yayınlar alanlarına göre incelendiğinde; ilk sırada 45 yayın ile madde bağımlılığı olduğu, sırasıyla onu takip eden alanların 35 yayın ile psikoloji, 32 yayın ile psikiyatri, 27 yayın ile din, 12 yayın ile kamu çevre iş sağlığı, 7 yayın ile sosyal hizmet, 5 yayın ile hemşirelik, 4'er yayın ile sinir bilimleri nöroloji ve sosyal sorunlar, 3 yayın ile diğer sosyal bilimler konuları, 2'şer yayın ile eğitim, sağlık bakım hizmetleri, farmakoloji eczacılık ve 11 yayın ile diğer alanlar olduğu görülmektedir.

"Maneviyat" ve "bağımlılık" ile ilgili araştırmaların sağlık, sosyal ve din bilimleri alanlarında yayınlanması, konunun doğrudan muhatapları tarafından ele alındığını ifade etmektedir. Ayrıca iki farklı alana ait kavramın beraber yürütülmesi araştırmaların multidisipliner bir bakış açısıyla da işlendiği şeklinde anlaşılabilir.

Tablo 3. ***Yayınların Ülkelere Göre Dağılımı***

Kategori 1				**Kategori 2**			
Ülke	**N**	**Ülke**	**N**	**Ülke**	**N**	**Ülke**	**N**
ABD	158	Çek Cumhuriyeti	2	ABD	65	Güney Kore	2
Kanada	19	İrlanda	2	Kanada	6	İspanya	2
Birleşik Krallık	17	Norveç	2	İngiltere	10	BAE	1
Almanya	6	Filipinler	2	Almanya	3	Fransa	1

[25] Scopus, "Analyze Search Results".

[26] Web of Science, "Analyze Results".

Macaristan	6	Suudi Arabistan	2	İtalya	3	Yunanistan	1
İtalya	6	Güney Afrika	2	İsviçre	2	Polonya	1
İsviçre	6	Güney Kore	2	Avusturya	4	Romanya	1
Avusturya	5	İspanya	2	İsrail	3	Lebanon	1
İsrail	5	BAE	2	Yeni Zelanda	2	Çin H. Cumhuriyeti	1
Yeni Zelanda	5	Finlandiya	1	Avustralya	3	Galler	1
Avustralya	4	Fransa	1	İran	2		
Hong Kong	3	Yunanistan	1	Hollanda	1		
İran	3	Kenya	1	Peru	2		
Hollanda	3	Polonya	1	İsveç	3		
Peru	3	Romanya	1	Türkiye	2		
İsveç	3	Singapur	1	İrlanda	2		
Türkiye	3	Slovakya	1	Norveç	2		
Brezilya	2	Slovenya	1	Filipinler	1		
Hırvatistan	2			Güney Afrika	1		

Kaynak: Scopus[27], Web of Science[28]

Tablo 3'te yer verilen ve Kategori 1 olarak ifade edilen, "maneviyat" ve "bağımlılık" (anahtar kelime) arama şartlarına sahip yayınlar ülkelere göre incelendiğinde; ilk sırada 158 yayın Amerika Birleşik Devletleri olduğu, sırasıyla onu takip eden ülkelerin 19 yayın ile Kanada, 17 yayın ile Birleşik Krallık, 6'şar yayın ile Almanya, Macaristan, İtalya, İsviçre olduğu görülmektedir.

Tablo 3'te yer verilen ve Kategori 2 olarak ifade edilen, "maneviyat" ve "bağımlılık" (yazar anahtar kelime) arama şartlarına sahip yayınlar ülkelere göre incelendiğinde; ilk sırada 65 yayın ile Amerika Birleşik Devletleri olduğu, sırasıyla onu takip eden ülkelerin 10 yayın ile İngiltere ve 6 yayın ile Kanada olduğu görülmektedir.

Macaristan, Hong Kong, Brezilya, Hırvatistan, Çek Cumhuriyeti, Suudi Arabistan, Finlandiya, Kenya, Singapur, Slovakya ve Slovenya sadece birinci kategoride yer alırken; Lebanon, Çin Halk Cumhuriyeti ve Galler'in ise sadece ikinci kategoride yer aldığı görülmektedir. Diğer ülkeler ise her iki kategoride de yer almaktadır. Her iki kategori için araştırmaların Amerika Birleşik Devletleri merkezli yürütüldüğü söylenebilir.

Tablo 4. ***Yayınların Atıf ve Bağlantı Gücü Dağılımı***

[27] Scopus, "Analyze Search Results".

[28] Web of Science, "Analyze Results".

Kategori 1			
Yazar ve Yayın Yılı	Atıf	Bağlantı Gücü	Künye
Avants (2001)	77	7	S. Kelly Avants vd., "Spiritual and Religious Support in Recovery from Addiction Among HIV-Positive Injection Drug Users", *Journal of Psychoactive Drugs* 33, sy 1 (2001): 39-45., Scopus, https://doi.org/10.1080/02791072.2001.10400467.
Arévalo (2008)	76	5	Sandra Arévalo vd., "Spirituality, Sense of Coherence, and Coping Responses in Women Receiving Treatment for Alcohol and Drug Addiction", *Evaluation and Program Planning* 31, sy 1 (2008): 113-123., Scopus, https://doi.org/10.1016/j.evalprogplan.2007.05.009.
Walton-Moss (2013)	48	4	Benita Walton-Moss vd., "Relationship of Spirituality or Religion to Recovery From Substance Abuse: A Systematic Review", *Journal of Addictions Nursing* 24, sy 4 (2013): 217-226., Scopus, https://doi.org/10.1097/JAN.0000000000000001.
Carter (1998)	46	3	T.M. Carter, "The Effects of Spiritual Practices on Recovery from Substance Abuse", *Journal of Psychiatric and Mental Health Nursing* 5, sy 5 (1998): 409-413., Scopus, https://doi.org/10.1046/j.1365-2850.1998.00153.x.
Margolin (2006)	59	3	Arthur Margolin vd., "A Controlled Study of a Spirituality-Focused Intervention for Increasing Motivation for HIV Prevention Among Drug Users", *AIDS Education and Prevention* 18, sy 4 (2006): 311-322., Scopus, https://doi.org/10.1521/aeap.2006.18.4.311.
Heinz (2007)	33	2	Adrienne Heinz vd., "Spiritual/Religious Experiences and In-Treatment Outcome in an Inner-City Program for Heroin and Cocaine Dependence", *Journal of Psychoactive Drugs* 39, sy 1 (2007): 41-49., Scopus, https://doi.org/10.1080/02791072.2007.10399863.
Galanter (2006)	57	2	Marc Galanter, "Spirituality and Addiction: A Research and Clinical Perspective", *American Journal on Addictions* 15, sy 4 (2006): 286-292., Scopus, https://doi.org/10.1080/10550490600754325.
Jarusiewicz (2000)	69	2	Betty Jarusiewicz, "Spirituality and Addiction: Relationship to Recovery and Relapse", *Alcoholism Treatment Quarterly* 18, sy 4 (2000): 99-109., Scopus, https://doi.org/10.1300/J020v18n04_08.
Cook (2004)	201	2	Christopher C. H. Cook, "Addiction and Spirituality", *Addiction* 99, sy 5 (2004): 539-551., Scopus, https://doi.org/10.1111/j.1360-0443.2004.00715.x.
Beitel (2007)	32	2	Mark Beitel vd., "Reflections by Inner-City Drug Users on a Buddhist-Based Spirituality-Focused Therapy: A Qualitative Study", *American Journal of Orthopsychiatry* 77, sy 1 (2007): 1-9., Scopus, https://doi.org/10.1037/0002-9432.77.1.1.
Galanter (2007a)	104	2	Marc Galanter vd., "Assessment of Spirituality and its Relevance to Addiction Treatment", *Journal of Substance Abuse Treatment* 33, sy 3 (2007): 257-264., Scopus, https://doi.org/10.1016/j.jsat.2006.06.014.
Galanter (2007b)	88	2	Marc Galanter, "Spirituality and Recovery in 12-Step Programs: An Empirical Model", *Journal of Substance Abuse Treatment* 33, sy

			3 (2007): 265-272., Scopus, https://doi.org/10.1016/j.jsat.2007.04.016.
Rothberg (2021)	61	1	Rebecca L. Rothberg vd., "Mystical-Type Experiences Occasioned by Ketamine Mediate its Impact on at-Risk Drinking: Results from a Randomized, Controlled Trial", *Journal of Psychopharmacology* 35, sy 2 (2021): 150-158., Scopus, https://doi.org/10.1177/0269881120970879.
Kelly (2020)	30	1	John F. Kelly ve David Eddie, "The Role of Spirituality and Religiousness in Aiding Recovery From Alcohol and Other Drug Problems: An Investigation in a National U.S. Sample", *Psychology of Religion and Spirituality* 12, sy 1 (2020): 116-123., Scopus, https://doi.org/10.1037/rel0000295.
El-Guebaly (2012)	68	1	Nady El-Guebaly, "The Meanings of Recovery from Addiction Evolution and Promises", *Journal of Addiction Medicine* 6, sy 1 (2012): 1-9., Scopus, https://doi.org/10.1097/ADM.0b013e31823ae540.
Baetz (2006)	88	1	Marilyn Baetz vd., "How Spiritual Values and Worship Attendance Relate to Psychiatric Disorders in the Canadian Population", *Canadian Journal of Psychiatry* 51, sy 10 (2006): 654-661., Scopus, https://doi.org/10.1177/070674370605101005.
Arnold (2002)	96	1	Ruth M. Arnold vd., "Patient Attitudes Concerning the Inclusion of Spirituality into Addiction Treatment", *Journal of Substance Abuse Treatment* 23, sy 4 (2002): 319-326., Scopus, https://doi.org/10.1016/S0740-5472(02)00282-9.
Geppert (2007)	96	1	Cynthia Geppert vd., "Development of a Bibliography on Religion, Spirituality and Addictions", *Drug and Alcohol Review* 26, sy 4 (2007): 389-395., Scopus, https://doi.org/10.1080/09595230701373826.
Kategori 2			
Yazar ve Yayın Yılı	Atıf	Bağlantı Gücü	Künye
Borras (2010)	31	4	Laurence Borras vd., "The Relationship Between Addiction and Religionand its Possible Implication for Care", *Substance Use & Misuse* 45, sy 14 (2010): 2357-2410., https://doi.org/10.3109/10826081003747611.
Cook (2004)	158	3	Cook, "Addiction and Spirituality", 539-551.
Arnold (2002)	84	3	Arnold vd., "Patient Attitudes Concerning the Inclusion of Spirituality into Addiction Treatment", 319-326.
Avants (2001)	61	2	Avants vd., "Spiritual and Religious Support in Recovery from Addiction Among HIV-Positive Injection Drug Users", 39-45.
Laudet (2006)	189	2	Alexandre B. Laudet vd., "The Role of Social Supports, Spirituality, Religiousness, Life Meaning and Affiliation with 12-Step Fellowships in Quality of Life Satisfaction Among Individuals in Recovery from Alcohol and Drug Problems", *Alcoholism Treatment Quarterly* 24, sy 1-2 (2006): 33-73., https://doi.org/10.1300/J020v24n01_04.
Galanter (2007)	72	1	Galanter, "Spirituality and Recovery in 12-Step Programs: An Empirical Model", 265-272.

Geppert (2007)	85	1	Geppert vd., "Development of a Bibliography on Religion, Spirituality and Addictions", 389-395.
Görselleştirme Kriteri: "Bazı öğeler birbirine bağlı değildir. En büyük bağlı öğeler kümesi gösterilmektedir."			
Arama Kriteri: "Bir yayının aldığı minimum atıf sayısı :30"			

Tablo 4'te yer verilen ve Kategori 1 olarak ifade edilen, "maneviyat" ve "bağımlılık" (anahtar kelime) arama şartlarına sahip yayınlar atıf ve bağlantı güçlerine göre incelendiğinde; ilk sırada 77 atıf ve 7 bağlantı gücü ile Avants (2001)[29]; ikinci sırada 76 atıf ve 5 bağlantı gücü ile Arévalo (2008)[30]; üçüncü sırada ise 48 atıf ve 4 bağlantı gücü ile Walton-Moss (2013)[31] yer almaktadır.

Bağlantı gücü 3 olan araştırmaların; Carter (1998)[32] ve Margolin (2006)[33], bağlantı gücü 2 olan araştırmaların; Heinz (2007)[34], Galanter (2006)[35], Jarusiewicz (2000)[36], Cook (2004)[37], Beitel (2007)[38], Galanter (2007a)[39] ve Galanter (2007b)[40] olduğu görülmektedir. Bağlantı gücü 1

[29] S. Kelly Avants vd., "Spiritual and Religious Support in Recovery from Addiction Among HIV-Positive Injection Drug Users", *Journal of Psychoactive Drugs* 33, sy 1 (2001): 39-45., Scopus, https://doi.org/10.1080/02791072.2001.10400467.

[30] Arévalo vd., "Spirituality, Sense of Coherence, and Coping Responses in Women Receiving Treatment for Alcohol and Drug Addiction", 113-123.

[31] Benita Walton-Moss vd., "Relationship of Spirituality or Religion to Recovery From Substance Abuse: A Systematic Review", *Journal of Addictions Nursing* 24, sy 4 (2013): 217-226., Scopus, https://doi.org/10.1097/JAN.0000000000000001.

[32] T.M. Carter, "The Effects of Spiritual Practices on Recovery from Substance Abuse", *Journal of Psychiatric and Mental Health Nursing* 5, sy 5 (1998): 409-413., Scopus, https://doi.org/10.1046/j.1365-2850.1998.00153.x.

[33] Margolin vd., "A Controlled Study of a Spirituality-Focused Intervention for Increasing Motivation for HIV Prevention Among Drug Users", 311-322.

[34] Adrienne Heinz vd., "Spiritual/Religious Experiences and In-Treatment Outcome in an Inner-City Program for Heroin and Cocaine Dependence", *Journal of Psychoactive Drugs* 39, sy 1 (2007): 41-49., Scopus, https://doi.org/10.1080/02791072.2007.10399863.

[35] Marc Galanter, "Spirituality and Addiction: A Research and Clinical Perspective", *American Journal on Addictions* 15, sy 4 (2006): 286-292., Scopus, https://doi.org/10.1080/10550490600754325.

[36] Betty Jarusiewicz, "Spirituality and Addiction: Relationship to Recovery and Relapse", *Alcoholism Treatment Quarterly* 18, sy 4 (2000): 99-109., Scopus, https://doi.org/10.1300/J020v18n04_08.

[37] Christopher C. H. Cook, "Addiction and Spirituality", *Addiction* 99, sy 5 (2004): 539-551., Scopus, https://doi.org/10.1111/j.1360-0443.2004.00715.x.

[38] Mark Beitel vd., "Reflections by Inner-City Drug Users on a Buddhist-Based Spirituality-Focused Therapy: A Qualitative Study", *American Journal of Orthopsychiatry* 77, sy 1 (2007): 1-9., Scopus, https://doi.org/10.1037/0002-9432.77.1.1.

[39] Marc Galanter vd., "Assessment of Spirituality and its Relevance to Addiction Treatment", *Journal of Substance Abuse Treatment* 33, sy 3 (2007): 257-264., Scopus, https://doi.org/10.1016/j.jsat.2006.06.014.

[40] Marc Galanter, "Spirituality and Recovery in 12-Step Programs: An Empirical Model", *Journal of Substance Abuse Treatment* 33, sy 3 (2007): 265-272., Scopus, https://doi.org/10.1016/j.jsat.2007.04.016.

olan araştırmaların ise; Rothberg (2021)[41], Kelly (2020)[42], El-Guebaly (2012)[43], Baetz (2006)[44], Arnold (2002)[45] ve Geppert (2007)[46] olduğu görülmektedir. Atıf ve bağlantı gücü dağılımına ait grafik Şekil 1'de verilmiştir.

Tablo 4'te yer verilen ve Kategori 2 olarak ifade edilen, "maneviyat" ve "bağımlılık" (yazar anahtar kelime) arama şartlarına sahip yayınlar atıf ve bağlantı güçlerine göre incelendiğinde; ilk sırada 31 atıf ve 4 bağlantı gücü ile Borras (2010)[47]; ikinci sırada 158 atıf ve 3 bağlantı gücü ile Cook (2004)[48]; üçüncü sırada ise 84 atıf ve 3 bağlantı gücü ile Arnold (2002)[49] yer almaktadır.

Bağlantı gücü 2 olan araştırmaların; Avants (2001)[50] ve Laudet (2006)[51], bağlantı gücü 1 olan araştırmaların ise Galanter (2007)[52] ve Geppert (2007)[53] olduğu görülmektedir. Atıf ve bağlantı gücü dağılımına ait grafik Şekil 2'de verilmiştir.

Şekil 1. **Yayınların Atıf ve Bağlantı Gücü Dağılımı (Kategori 1)**

[41] Rebecca L. Rothberg vd., "Mystical-Type Experiences Occasioned by Ketamine Mediate its Impact on at-Risk Drinking: Results from a Randomized, Controlled Trial", *Journal of Psychopharmacology* 35, sy 2 (2021): 150-158., Scopus, https://doi.org/10.1177/0269881120970879.

[42] John F. Kelly ve David Eddie, "The Role of Spirituality and Religiousness in Aiding Recovery From Alcohol and Other Drug Problems: An Investigation in a National U.S. Sample", *Psychology of Religion and Spirituality* 12, sy 1 (2020): 116-123., Scopus, https://doi.org/10.1037/rel0000295.

[43] Nady El-Guebaly, "The Meanings of Recovery from Addiction Evolution and Promises", *Journal of Addiction Medicine* 6, sy 1 (2012): 1-9., Scopus, https://doi.org/10.1097/ADM.0b013e31823ae540.

[44] Marilyn Baetz vd., "How Spiritual Values and Worship Attendance Relate to Psychiatric Disorders in the Canadian Population", *Canadian Journal of Psychiatry* 51, sy 10 (2006): 654-661., Scopus, https://doi.org/10.1177/070674370605101005.

[45] Ruth M. Arnold vd., "Patient Attitudes Concerning the Inclusion of Spirituality into Addiction Treatment", *Journal of Substance Abuse Treatment* 23, sy 4 (2002): 319-326., Scopus, https://doi.org/10.1016/S0740-5472(02)00282-9.

[46] Cynthia Geppert vd., "Development of a Bibliography on Religion, Spirituality and Addictions", *Drug and Alcohol Review* 26, sy 4 (2007): 389-395., Scopus, https://doi.org/10.1080/09595230701373826.

[47] Laurence Borras vd., "The Relationship Between Addiction and Religionand its Possible Implication for Care", *Substance Use & Misuse* 45, sy 14 (2010): 2357-2410., https://doi.org/10.3109/10826081003747611.

[48] Cook, "Addiction and Spirituality", 539-551.

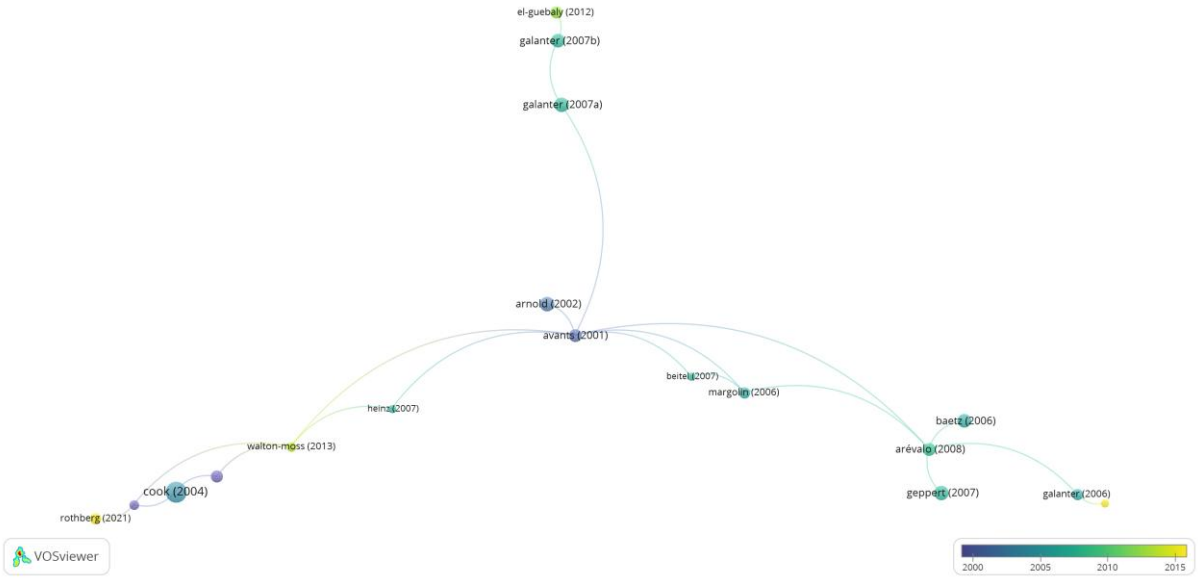
[49] Arnold vd., "Patient Attitudes Concerning the Inclusion of Spirituality into Addiction Treatment", 319-326.

[50] Avants vd., "Spiritual and Religious Support in Recovery from Addiction Among HIV-Positive Injection Drug Users", 39-45.

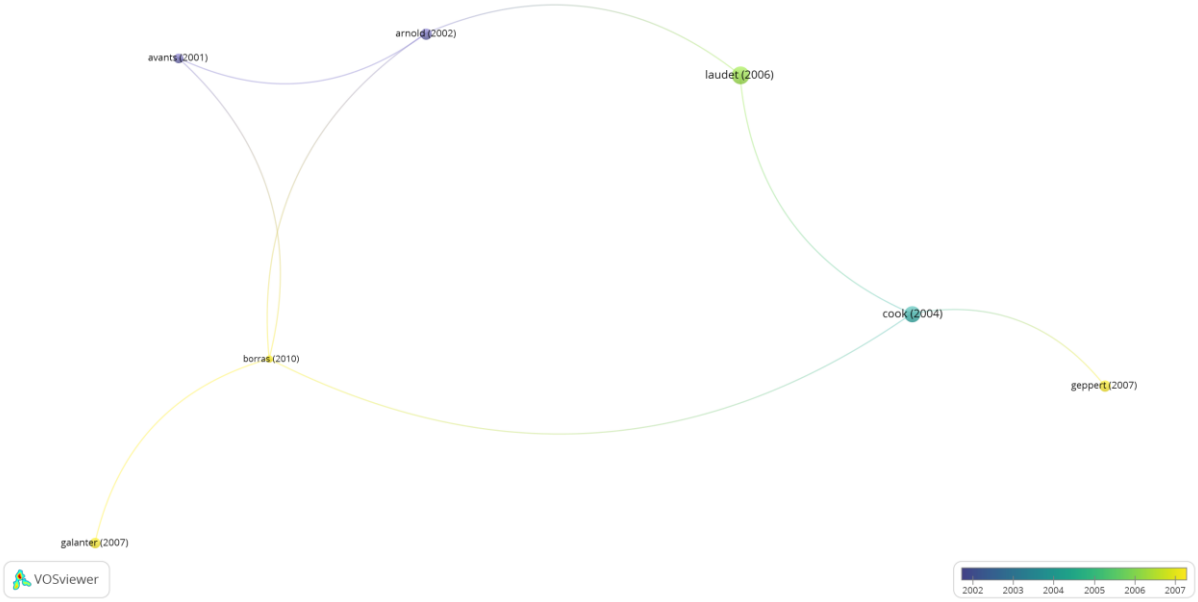
[51] Alexandre B. Laudet vd., "The Role of Social Supports, Spirituality, Religiousness, Life Meaning and Affiliation with 12-Step Fellowships in Quality of Life Satisfaction Among Individuals in Recovery from Alcohol and Drug Problems", *Alcoholism Treatment Quarterly* 24, sy 1-2 (2006): 33-73., https://doi.org/10.1300/J020v24n01_04.

[52] Galanter, "Spirituality and Recovery in 12-Step Programs: An Empirical Model", 265-272.

[53] Geppert vd., "Development of a Bibliography on Religion, Spirituality and Addictions", 389-395.

Şekil 2. **Yayınların Atıf ve Bağlantı Gücü Dağılımı (Kategori 2)**

Şekil 1 incelendiğinde; Arnold (2002)[54] ve Avants'ın (2001)[55] merkezi bir role sahip ve araştırmaların başlangıç noktasını oluşturdukları görülmektedir. Günümüze gelince Kelly

[54] Arnold vd., "Patient Attitudes Concerning the Inclusion of Spirituality into Addiction Treatment", 319-326.

[55] Avants vd., "Spiritual and Religious Support in Recovery from Addiction Among HIV-Positive Injection Drug Users", 39-45.

(2020)[56] ve Rothberg (2021)[57] ön plana çıkmaktadır.

Şekil 2 incelendiğinde; Cook (2004)[58], Arnold (2002)[59], Laudet (2006)[60] ve Borras'ın (2010)[61] merkezileştiği görülmektedir.

Tablo 5. ***Araştırmaların Tematik Dağılımı***

Tema	**Kodlar**
Maneviyat, Tedavi ve İyileşme	Kurtulma, Koruyucu, Terapi, Tedavi, Anlam
Demografik Değişkenler	Afro-Amerikalılar, Siyah Amerikalılar, Beyaz ve Hispanik Amerikalılar, Kanada, Budist, Erkek- Kadın, HIV, Adsız Alkolikler
Bağımlılık Türleri	Alkol, Uyuşturucu
Yöntemsel Yaklaşımlar	Nicel, Nitel
Program Modelleri	12 basamak, 3-S, Metadon Bakım, Annenin Umudu, Aklı ve Ruhu Çalışması, Ketamin, Maneviyat Temelli Müdahale
Bağımlılığın Yol Açtığı Stresle Başa Çıkmada Maneviyat	Stres, Yoksunluk

Tablo 4'te yer verilen araştırmaların özetlerinden oluşturulan, tematik dağılım Tablo 5'te sunulmuştur. Mevcut araştırmaların tematik dağılımına göre kodlar ve kodlara göre de temalar oluşturulmuştur.

Birinci tema; "maneviyat, tedavi ve iyileşme" olarak isimlendirilmiş ve temanın kodları da "kurtulma, koruyucu, terapi, tedavi ve anlam" olarak ifade edilmiştir. Araştırmaların odaklandığı "kurtulma, koruyucu, terapi, tedavi ve anlam" kodları ile maneviyat aracılığıyla bireylerin bağımlılıklarının tedavi sonucu iyileşmesi hedeflenmektedir.

İkinci tema; "demografik değişkenler" olarak isimlendirilmiş ve temanın kodları da "Afro-Amerikalılar, siyah Amerikalılar, beyaz ve hispanik Amerikalılar, Kanada, Budist, erkek- kadın, HIV, adsız alkolikler" olarak ifade edilmiştir.

Üçüncü tema; "bağımlılık türleri" olarak isimlendirilmiş ve temanın kodları da "alkol

[56] Kelly ve Eddie, "The Role of Spirituality and Religiousness in Aiding Recovery From Alcohol and Other Drug Problems: An Investigation in a National U.S. Sample", 116-123.

[57] Rothberg vd., "Mystical-Type Experiences Occasioned by Ketamine Mediate its Impact on at-Risk Drinking: Results from a Randomized, Controlled Trial", 150-158.

[58] Cook, "Addiction and Spirituality", 539-551.

[59] Arnold vd., "Patient Attitudes Concerning the Inclusion of Spirituality into Addiction Treatment", 319-326.

[60] Laudet vd., "The Role of Social Supports, Spirituality, Religiousness, Life Meaning and Affiliation with 12-Step Fellowships in Quality of Life Satisfaction Among Individuals in Recovery from Alcohol and Drug Problems", 33-73.

[61] Borras vd., "The Relationship Between Addiction and Religionand its Possible Implication for Care", 2357-2410.

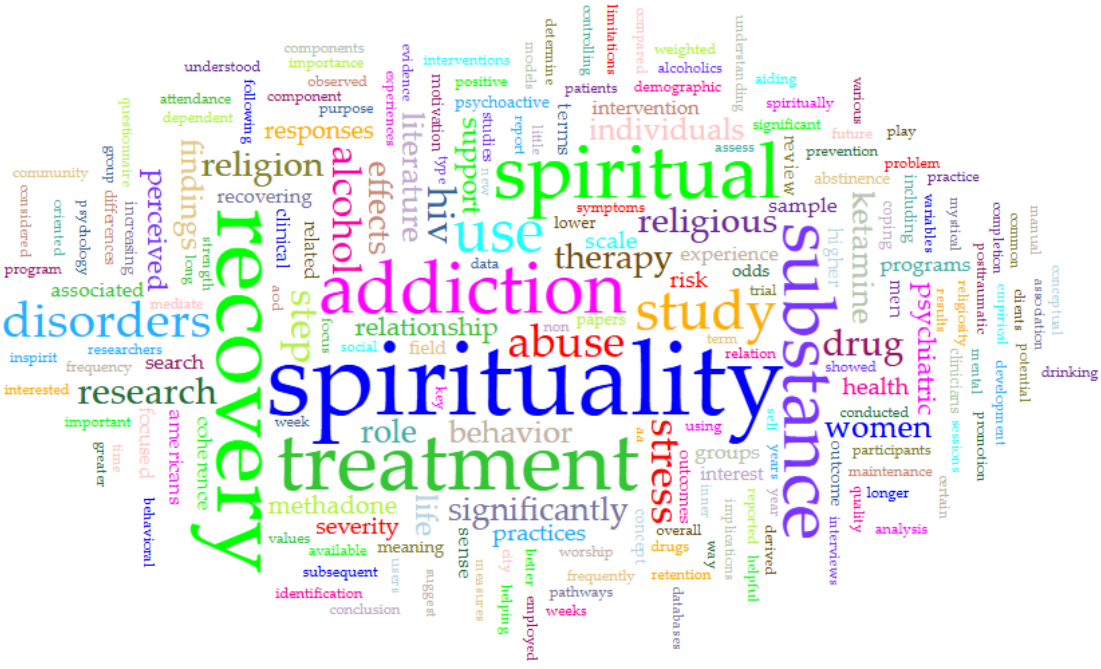
ve uyuşturucu" olarak ifade edilmiştir.

Dördüncü tema; "yöntemsel yaklaşımlar" olarak isimlendirilmiş ve temanın kodları da "nicel ve nitel" olarak ifade edilmiştir. Araştırmalar yöntemsel olarak her iki yöntemi de benimseyerek ilerlemektedir.

Beşinci tema; "program modelleri" olarak isimlendirilmiş ve temanın kodları da "12 basamak, 3-S, metadon bakım, annenin umudu, aklı ve ruhu çalışması, ketamin, maneviyat temelli müdahale" olarak ifade edilmiştir. Araştırmalar, bağımlılıktan kurtulmak için farklı programlar uygulamaktadır.

Altıncı tema; "bağımlılığın yol açtığı stresle başa çıkmada maneviyat" olarak isimlendirilmiş ve temanın kodları da "stres ve yoksunluk" olarak ifade edilmiştir. Araştırmalar, bağımlılık sürecinden bireylerde oluşan stres ile başa çıkmada maneviyatı kullanmaktadır.

Şekil 3. **Kelime Bulutu**

Kaynak: Web of Science[62], Scopus[63]

Tablo 4'te belirtilen yayınların özetlerinden Voyant Tolls[64] aracılığıyla oluşturulan ve

[62] Web of Science, "Analyze Results".

[63] Scopus, "Analyze Search Results".

[64] "Voyant Tools", Erişim 07 Temmuz 2025,

Şekil 3'te görselleştirilen kelime bulutu incelendiğinde; öne çıkan kelimenin "maneviyat" olduğu, "maneviyat" kelimesini "iyileşme", "tedavi", "manevi", "bağımlılık", "madde" kelimelerinin takip ettiği görülmektedir. "Maneviyat" ve "bağımlılık" merkezli araştırmaların beraberinde "tedavi" ve "iyileşme" kavramlarını getirdiği ifade edilebilinir.

Tablo 6. ***Ortak Yazarların Anahtar Kelimelerinin Dağılımı***

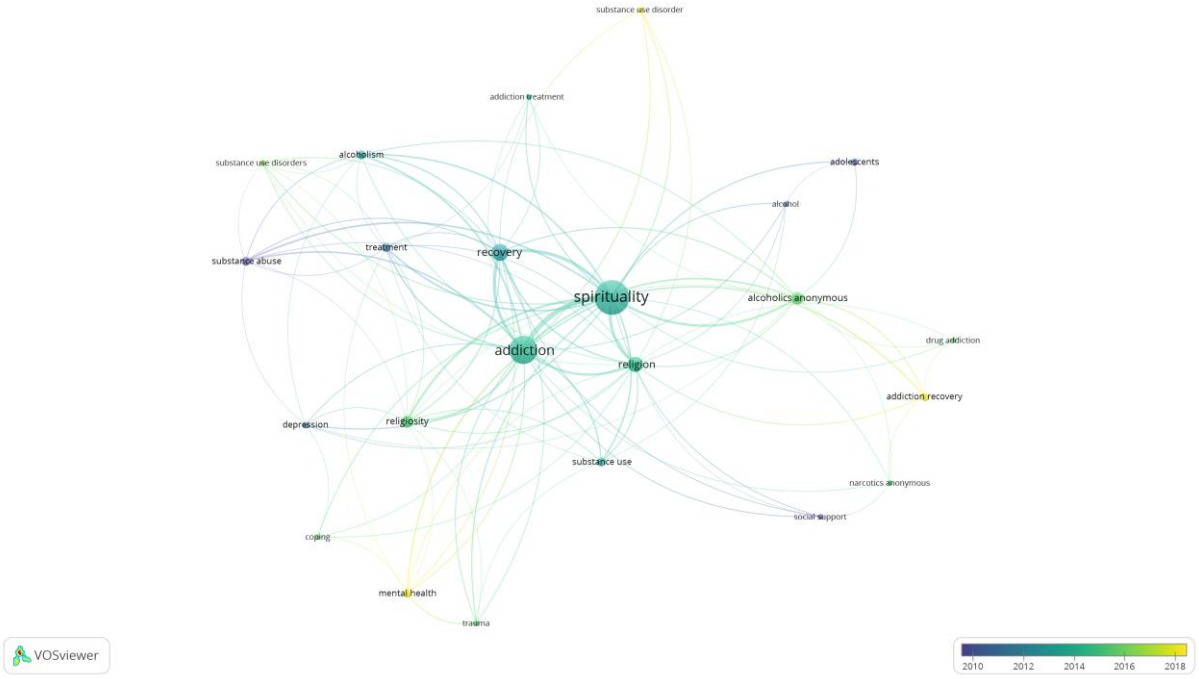
Kategori 1			**Kategori 2**		
Anahtar Kelime	Oluşum	T. Bağlantı Gücü	Anahtar Kelime	Oluşum	T. Bağlantı Gücü
Maneviyat	182	320	Maneviyat	110	194
Bağımlılık	123	252	Bağımlılık	87	162
İyileşme	45	125	İyileşme	28	73
Din	37	97	Din	20	56
Adsız Alkolikler	24	56	Adsız Alkolikler	19	44
Dindarlık	24	51	Dindarlık	15	36
Alkolizm	13	39	Alkolizm	8	22
Madde Bağımlılığı	13	34			
Tedavi	12	34	Tedavi	6	18
Ruh Sağlığı	11	25			
Madde Kullanımı	13	25	Madde Kullanımı	5	13
Travma	6	19			
Bağımlılıktan Kurtulma	10	17	Bağımlılıktan Kurtulma	9	16
Depresyon	7	17			
Madde Kullanım Bozukluğu	5	12			
Alkol	5	11			
Başa Çıkma	5	10			
Bağımlılık Tedavisi	5	9			
Ergenler	8	8			
Adsız Narkotikler	5	7			
Uyuşturucu Bağımlılığı	5	5	Uyuşturucu Bağımlılığı	5	6
Arama Kriteri: "Anahtar kelimenin en az kullanım sayısı: 5"					

Tablo 6'da yer verilen ve Kategori 1 olarak ifade edilen, "maneviyat" ve "bağımlılık" (anahtar kelime) arama şartlarına göre anahtar kelimeler incelendiğinde; ilk sırada 320 bağlantı gücü ile "maneviyat", ikinci sırada 252 bağlantı gücü ile "bağımlılık" ve üçüncü sırada ise 125 bağlantı gücü ile "iyileşme" kelimelerinin yer aldığı görülmektedir. Tablo 6'ya göre düzenlenen, ortak yazarlık anahtar kelime dağılımı Şekil 4'te verilmiştir.

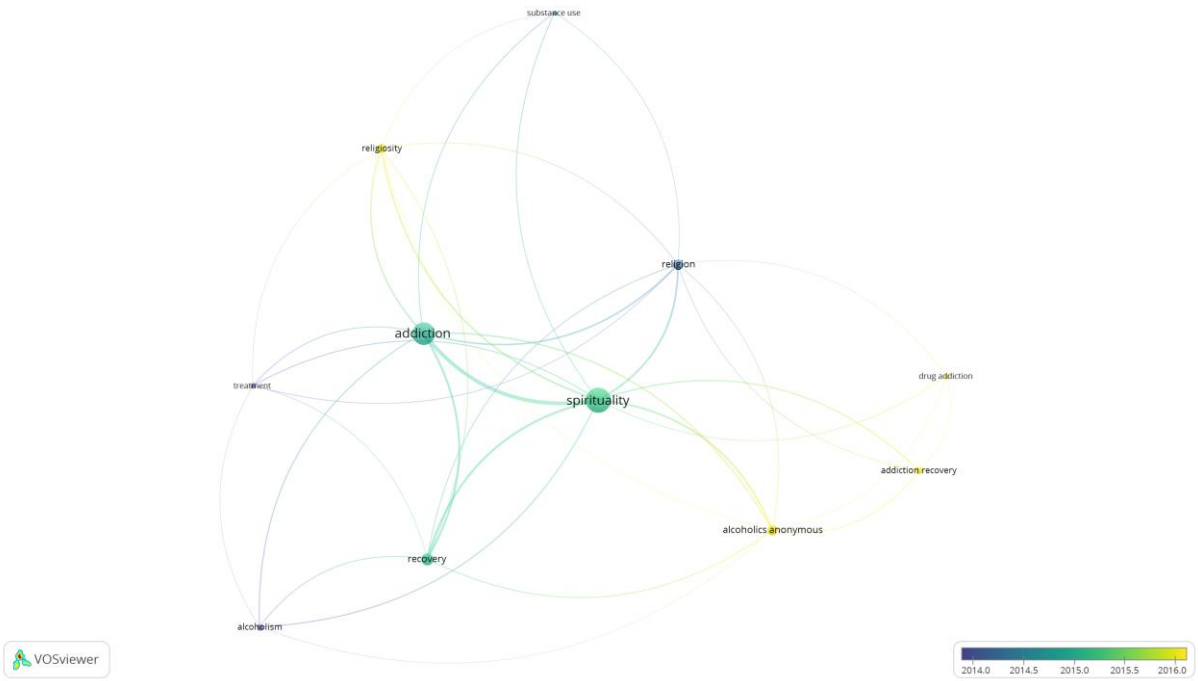
https://voyant-tools.org/?corpus=fcc99ed74809ec6ee4229f73145fba16.

Tablo 6'da yer verilen ve Kategori 2 olarak ifade edilen, "maneviyat" ve "bağımlılık" (yazar anahtar kelime) arama şartlarına göre anahtar kelimeler toplam bağlantı güçlerine göre incelendiğinde; ilk sırada 194 bağlantı gücü ile "maneviyat", ikinci sırada 162 bağlantı gücü ile "bağımlılık" ve üçüncü sırada ise 73 bağlantı gücü ile "iyileşme" kelimelerinin yer aldığı görülmektedir. Tablo 6'ya göre düzenlenen, ortak yazarlık anahtar kelime dağılımı Şekil 5'te verilmiştir.

Şekil 4. **Ortak Yazarların Anahtar Kelimelerinin Dağılımı (Kategori 1)**

Şekil 5. **Ortak Yazarların Anahtar Kelimelerinin Dağılımı (Kategori 2)**

Şekil 4 incelendiğinde; "maneviyat" ve "bağımlılık" anahtar kelimelerinin öncelikle beraberinde "iyileşme" anahtar kelimesi ile bağlantılı olduğu görülmektedir. "Maneviyat" anahtar kelimesi son dönemlerde "bağımlılıktan kurtulma" anahtar kelimesi ile doğrudan bağlantıyken; "bağımlılık" anahtar kelimesi ise "ruh sağlığı" anahtar kelimesi ile doğrudan bağlantılı olduğu görülmektedir. "Maneviyat" anahtar kelimesinin kapsadığı alan yani toplam bağlantı gücü" bağımlılık" anahtar kelimesinin toplam bağlantı gücünden daha fazla olduğu görülmektedir. "Maneviyat" ve "din" anahtar kelimelerinin ortak bağlantılı oldukları anahtar kelimelerden bazılarının "tedavi, iyileşme, uyuşturucu bağımlılığı ve adsız alkolikler" olduğu görülmektedir. "Ergenler" anahtar kelimesi "maneviyat" kelimesi ile bağlantılıyken, "bağımlılık" anahtar kelimesi ile bağlantılı olmadığı görülmektedir. "Depresyon" anahtar kelimesi "maneviyat, bağımlılık, din, dindarlık, başa çıkma, adsız alkolikler, alkolizm,

madde bağımlılığı" anahtar kelimeleri ile bağlantılı olduğu görülmektedir.

Şekil 4 incelendiğinde; en yüksek bağlantı gücüne sahip olan anahtar kelimenin "maneviyat" olduğu görülmektedir. "Maneviyat" anahtar kelimesinin tüm anahtar kelimeler ile doğrudan bağlantılı olduğu görülmektedir. Bu noktada "maneviyat" kelimesinin merkezi bir noktada yer almaktadır. Maneviyat kelimesinin görseline bakılacak olursa; 2010 yılında "ergenler, alkol, madde bağımlılığı" ile kavram ilişkilendirilirken zamanla "din, adsız alkolikler, uyuşturucu bağımlılığı, dindarlık, iyileşme, alkolizm, bağımlılık tedavisi" kelimeleri ile ilişkilendirildiği görülmektedir. 2018 yılına gelindiğinde "ruh sağlığı, bağımlılıktan kurtulma, madde kullanım bozukluğu" kelimeleri ile ilişkilendirildiği görülmektedir. Kavram süreç içerisinde bağımlılığın tedavi edilmesi ve bağımlılığın sağlık yönü ile ilişkilendirilmeye başlanmıştır. Bu da maneviyat kavramının bağımlığın tedavisinde rol oynayabileceğinin düşünülmesi ve araştırmaların bu yönde seyretmesine sebep olmuş olabilir.

Şekil 5 incelendiğinde; "maneviyat" ve "bağımlılık" anahtar kelimelerinin öncelikle beraberinde "iyileşme" anahtar kelimesi ile bağlantılı olduğu görülmektedir. "Maneviyat" anahtar kelimesi son dönemlerde "dindarlık, adsız alkolikler, uyuşturucu bağımlılığı, bağımlılıktan kurtulma" anahtar kelimesi ile doğrudan bağlantıyken; "bağımlılık" anahtar kelimesi ise "dindarlık" anahtar kelimesi ile doğrudan bağlantılı olduğu görülmektedir. "Maneviyat" anahtar kelimesinin toplam bağlantı gücü" bağımlılık" anahtar kelimesinin toplam bağlantı gücünden daha fazla olduğu görülmektedir. "Maneviyat" ve "din" anahtar kelimelerinin ortak bağlantılı oldukları anahtar kelimelerden bazılarının "tedavi, iyileşme, madde kullanımı, uyuşturucu bağımlılığı ve adsız alkolikler" olduğu görülmektedir. "Bağımlılıktan kurtulma" anahtar kelimesi "maneviyat" kelimesi ile bağlantılıyken, "bağımlılık" anahtar kelimesi ile bağlantılı olmadığı görülmektedir.

Şekil 5 incelendiğinde; tıpkı Şekil 3' te olduğu gibi en yüksek bağlantı gücüne sahip olan anahtar kelimenin "maneviyat" olduğu ve "maneviyat" anahtar kelimesinin tüm anahtar kelimeler ile doğrudan bağlantılı olduğu görülmektedir. Maneviyat kelimesinin görseline bakılacak olursa; 2014 yılında "tedavi, alkolizm" ile kavram ilişkilendirilirken zamanla "din,

madde kullanımı" kelimeleri ile ilişkilendirildiği görülmektedir. 2016 yılına gelindiğinde "adsız alkolikler, uyuşturucu bağımlılığı, dindarlık, bağımlılıktan kurtulma" kelimeleri ile ilişkilendirildiği görülmektedir. Kavramın süreç içerisinde alkol bağımlılığından uyuşturucu bağımlılığına doğru evrildiği görülmektedir. Bireysel ve toplumsal bir sorun olarak bağımlılığın, alkol bağımlılığından uyuşturucu bağımlılığına evrilmesi sonucu çalışmaların seyri değişmiş olabilir.

Tablo 7. ***Dergilerin Bibliyografik Bağlantılarının Dağılımı***

Kategori 1				**Kategori 2**			
Dergi	Eser	Atıf	T. Bağlantı Gücü	Dergi	Eser	Atıf	T. Bağlantı Gücü
Alcoholism Treatment Quarterly[65]	21	460	801	10	244	238	
Substance Use and Misuse[66]	23	617	634	8	87	181	
Journal of Psychoactive Drugs[67]	10	341	314				
Journal of Religion and Health[68]	15	191	240	8	115	107	
Journal of Substance Abuse Treatment[69]	5	368	236				
Substance Abuse[70]	6	55	211				
Addiction[71]	5	536	160	5	454	110	
Religions[72]	10	89	128	6	33	50	
Arama Kriteri: "Bir derginin minimum eser sayısı :5, Derginin minimum atıf sayısı:3"							

Tablo 7'de yer verilen Kategori 1 olarak ifade edilen, dergilerin bibliyografik bağlantılarının dağılımına göre; 460 atıf ve 801 toplam bağlantı gücü ile *Alcoholism Treatment Quartely*[73] dergisinin ilk sırada yer aldığı, 617 atıf ve 634 toplam bağlantı gücü ile *Substance Use and Misuse*[74] dergisinin ikinci sırada ve 341 atıf ve 314 toplam bağlantı gücü ile *Journal of Psychoactive*

[65] "Alcoholism Treatment Quarterly", Erişim 28 Eylül 2025, https://www.tandfonline.com/journals/watq20.

[66] "Substance Use & Misuse", Erişim 28 Eylül 2025, https://www.tandfonline.com/journals/isum20.

[67] "Journal of Psychoactive Drugs", Erişim 28 Eylül 2025, https://www.tandfonline.com/journals/ujpd20.

[68] "Journal of Religion and Health", Erişim 28 Eylül 2025, https://link.springer.com/journal/10943.

[69] "Journal of Substance Abuse Treatment", Erişim 28 Eylül 2025, https://www.sciencedirect.com/journal/journal-of-substance-abuse-treatment.

[70] "Substance Abuse", Erişim 28 Eylül 2025, https://www.tandfonline.com/journals/wsub20.

[71] "Addiction", Erişim 28 Eylül 2025, https://onlinelibrary.wiley.com/journal/13600443.

[72] "Religions", https://www.mdpi.com/journal/religions.

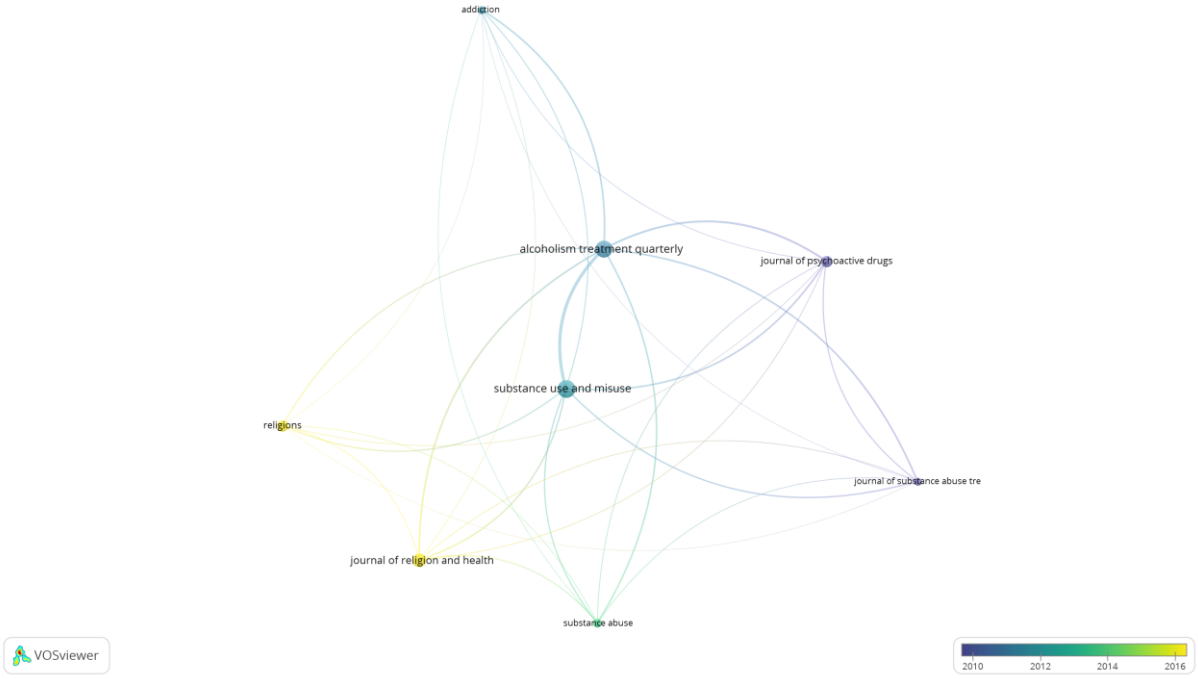
[73] "Alcoholism Treatment Quarterly".

[74] "Substance Use & Misuse".

Drugs[75] dergisinin üçüncü sırada yer aldığı görülmektedir. Tablo 7'ye göre düzenlenen grafik Şekil 6'da verilmiştir.

Tablo 7'de yer verilen Kategori 2 olarak ifade edilen, dergilerin bibliyografik bağlantılarının dağılımına göre; 244 atıf ve 238 toplam bağlantı gücü ile *Alcoholism Treatment Quartely*[76] dergisinin ilk sırada yer aldığı, 87 atıf ve 181 toplam bağlantı gücü ile *Substance Use and Misuse*[77] dergisinin ikinci sırada ve 115 atıf ve 107 toplam bağlantı gücü ile *Journal of Psychoactive Drugs*[78] dergisinin üçüncü sırada yer aldığı görülmektedir. Tablo 7'ya göre düzenlenen grafik Şekil 7'de verilmiştir.

Şekil 6. **Dergilerin Bibliyografik Bağlantılarının Dağılımı (Kategori 1)**

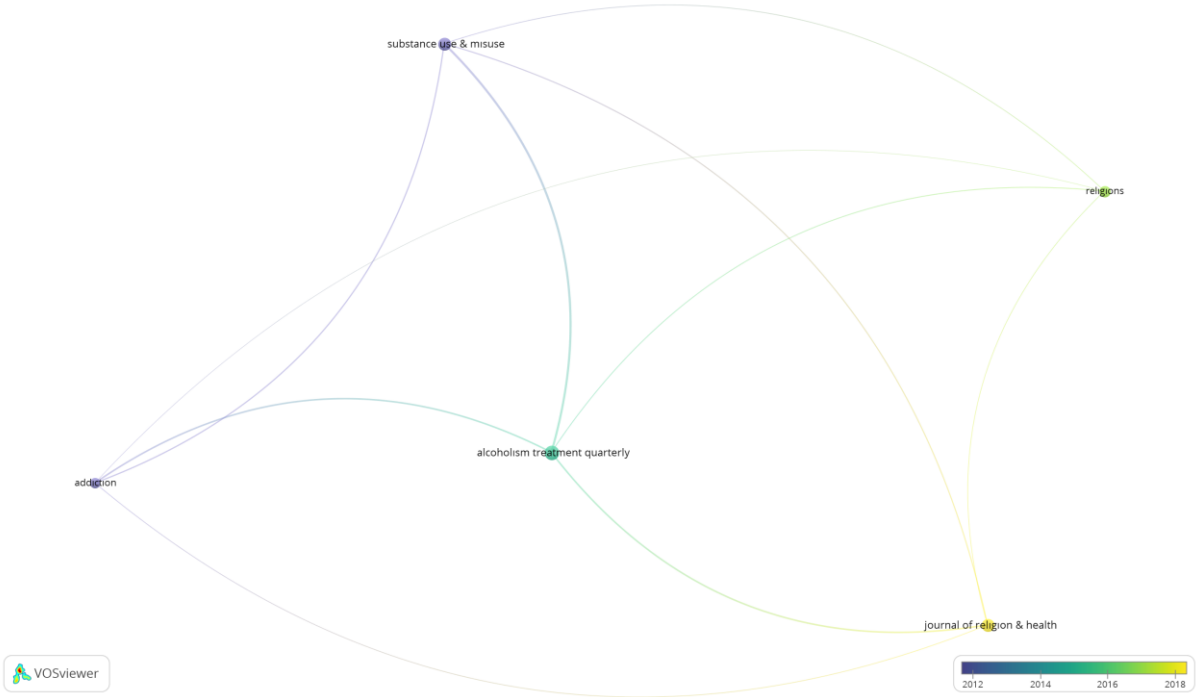
[75] "Journal of Psychoactive Drugs".

[76] "Alcoholism Treatment Quarterly".

[77] "Substance Use & Misuse".

[78] "Journal of Psychoactive Drugs".

Şekil 7. **Dergilerin Bibliyografik Bağlantılarının Dağılımı (Kategori 2)**

Şekil 6'da görselleştirilen, en yüksek toplam bağlantı gücüne sahip olan dergilere ait grafik incelendiğinde; 2010 yıllarında *Journal of Psychoactive Drugs*[79], *Journal of Substance Abuse Treatment*[80] dergileri ile kavramın daha etkin bir şekilde işlenmeye başladığı, süreç içerisinde *Alcoholism Treatment Quartely*[81], *Substance Use and Misuse*[82], *Addiction*[83] dergilerinin etkinleştiği ve 2016 yıllarına gelindiğinde ise *Journal of Religion and Health*[84] ve *Religions*[85] dergilerinin ön plana çıktığı görülmektedir. Maneviyat ve bağımlılık çalışmalarında *Substance Use and Misuse*[86] ve *Alcoholism Treatment Quartely*[87] dergilerinin etkinliğinden söz edilebilinir.

Şekil 7'de görselleştirilen, en yüksek toplam bağlantı gücüne sahip olan dergilere ait

[79] "Journal of Psychoactive Drugs".
[80] "Journal of Substance Abuse Treatment".
[81] "Alcoholism Treatment Quarterly".
[82] "Substance Use & Misuse".
[83] "Addiction".
[84] "Journal of Religion and Health", Erişim 28 Eylül 2025, https://link.springer.com/journal/10943.
[85] "Religions".
[86] "Substance Use & Misuse".
[87] "Alcoholism Treatment Quarterly".

grafik incelendiğinde; 2012 yıllarında *Substance Use and Misuse*[88] ve *Addiction*[89] dergileri ile kavramların ön plana çıkarılarak işlendiği, süreç içerisinde *Alcoholism Treatment Quartely*[90] dergisinin etkinleştiği ardından *Religions*[91] dergisinin çalışmalarda ön planda yer aldığı en son olarak da 2018 yılına gelindiğinde *Journal of Religion and Health*[92] dergisinin faal olduğu görülmektedir. Maneviyat ve bağımlılık çalışmalarında *Alcoholism Treatment Quartely*[93] dergilerinin merkeziliğinden söz edilebilinir.

Tablo 8. ***Ülkelerin Atıf Bağlantılarının Dağılımı***

Kategori 1				**Kategori 2**			
Ülke	Eser	Atıf	T. Bağlantı Gücü	Ülke	Eser	Atıf	T. Bağlantı Gücü
ABD	158	5799	69	ABD	63	2216	22
Kanada	19	345	29	Birleşik Krallık	10	217	16
İsviçre	6	220	20	Kanada	6	17	12
Birleşik Krallık	17	492	16				
İsrail	5	155	8				
Yeni Zelanda	5	39	7				
Almanya	6	179	4				
İtalya	6	17	3				
Avusturya	5	52	1				
Macaristan	6	13	1				
Arama Kriteri: "Bir ülkenin minimum eser sayısı :5, Bir ülkenin minimum atıf sayısı:5"							

Tablo 8'de yer verilen ve Kategori 1 olarak ifade edilen, "maneviyat" ve "bağımlılık" (anahtar kelime) arama şartlarına sahip yayınların yapıldığı ülkeler atıf ve bağlantı gücüne göre incelendiğinde; ilk sırada 5799 atıf ve 69 toplam bağlantı gücü ile Amerika Birleşik Devletleri olduğu, ikinci sırada 345 atıf ve 29 toplam bağlantı gücü ile Kanada, üçüncü sırada ise 220 atıf ve 20 toplam bağlantı gücü ile İsviçre yer aldığı görülmektedir.

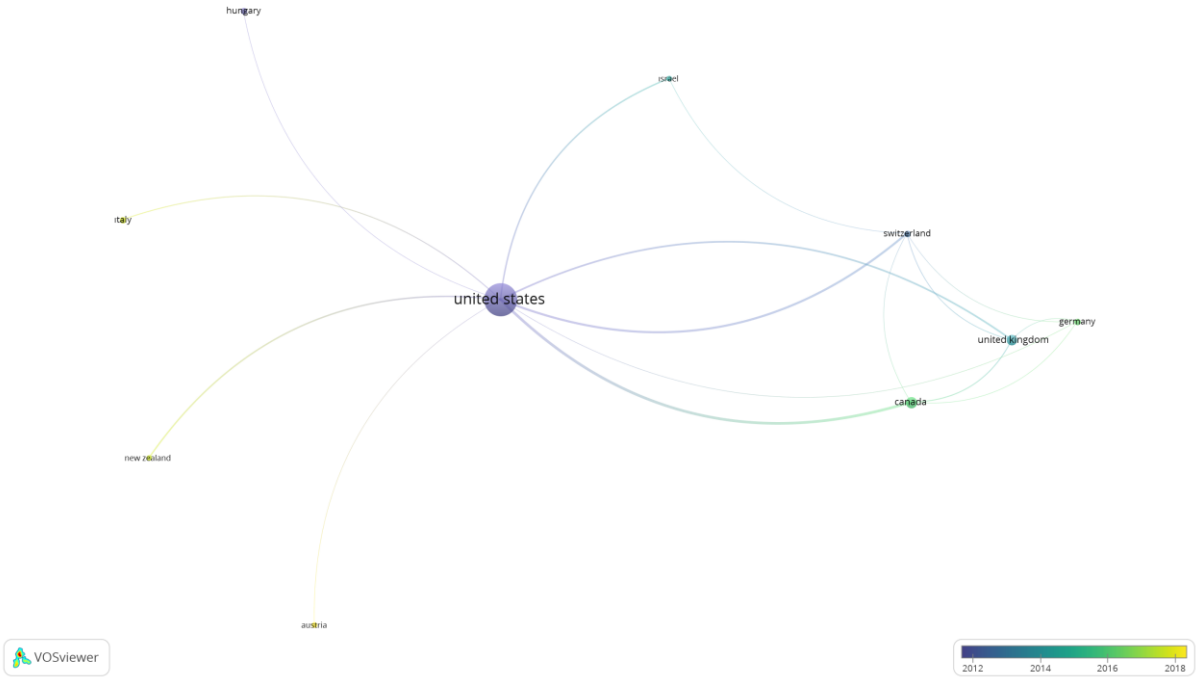
Tablo 8'de yer verilen ve Kategori 2 olarak ifade edilen, "maneviyat" ve "bağımlılık" (yazar anahtar kelime) arama şartlarına sahip yayınların yapıldığı ülkeler atıf ve bağlantı gücüne göre incelendiğinde; ilk sırada 2216 atıf ve 22 toplam bağlantı gücü ile Amerika Birleşik

[88] "Substance Use & Misuse".
[89] Wiley Online Library, "Addiction".
[90] "Alcoholism Treatment Quarterly".
[91] "Religions".
[92] "Journal of Religion and Health".
[93] "Alcoholism Treatment Quarterly".

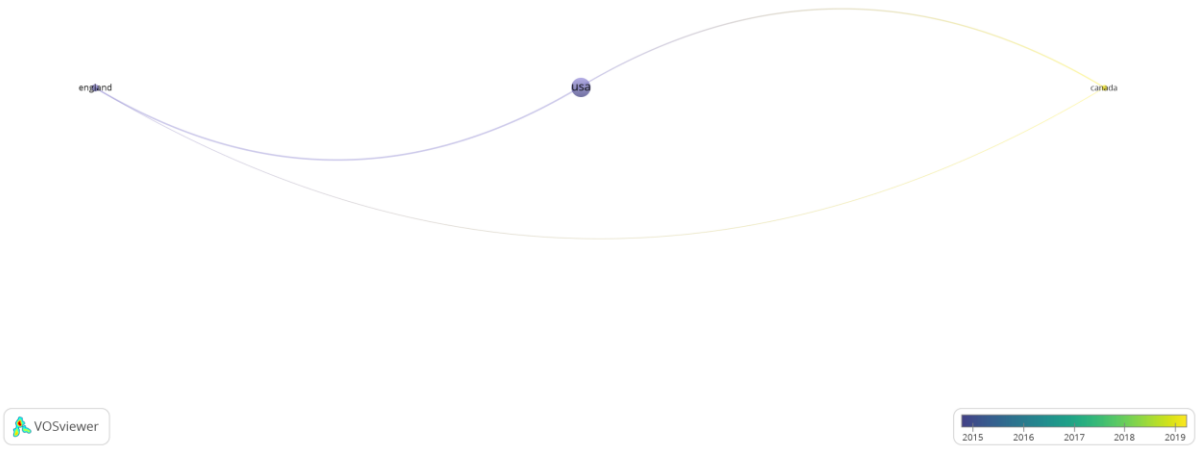
Devletleri olduğu, ikinci sırada 217 atıf ve 16 toplam bağlantı gücü ile Birleşik Krallık, üçüncü sırada ise 17 atıf ve 12 toplam bağlantı gücü ile Kanada yer aldığı görülmektedir.

Kategori 1 ve Kategori 2'de ilk üç sırayı paylaşan iki ülkenin Amerika Birleşik Devletleri ve Kanada olduğu görülmektedir.

Şekil 8. **Ülkelerin Atıf Bağlantılarının Dağılımı (Kategori 1)**

Şekil 9. **Ülkelerin Atıf Bağlantılarının Dağılımı (Kategori 2)**

Şekil 8'de görselleştirilen, ülkelerin atıf bağlantılarına ait grafik incelendiğinde; merkezi rolü Amerika Birleşik Devletleri'nin üstlendiği, 2012 yılında Amerika Birleşik Devletleri, Macaristan ve İsviçre'nin daha yoğun olduğu, 2016 yılına doğru Kanada ve Almanya'nın etkinleştiği, 2018 yılına doğru Yeni Zelanda, Avusturya ve İtalya'nın etkinleştiği görülmektedir.

Şekil 9'da ise; merkezi rolün Amerika Birleşik Devletleri tarafından yürütüldüğü, 2015 yılında Amerika Birleşik Devletleri ve İngiltere'nin daha yoğun olduğu, 2019 yılına doğru Kanada'nın etkinleştiği görülmektedir.

Sonuç

Bağımlılık türlerinin farklılaşması ve bağımlı birey sayısındaki artış, çözüm yolu aramayı daha da elzem kılmaktadır. Zaman içerisinde farklı çözüm yolları geliştirilmektedir. Bu bağlamda, sadece çözüm yolları geliştirmek değil, aynı zamanda yapılan araştırmaların sonuçlarına dair geri bildirimlerin sağlanması önemli hale gelmektedir. Bibliyometrik analiz, kavramları sayısallaştırmakta ve araştırmacılara genel bir değerlendirme sunmaktadır.

Bağımlılık ve maneviyat kavramlarının uluslararası araştırmalarda işlenme durumunu kendine konu edinen bu çalışma sonucunda; bağımlılık ve maneviyat kavramlarının uluslararası literatürde en yoğun biçimde 2013 yılında işlendiği, her iki kavramın ağırlıklı olarak sağlık ve sosyal bilimler disiplinleri bağlamında ele alındığı tespit edilmiştir. Kavramların doğrudan her iki alanla ilişkili olması, bu durumun doğal bir sonucu olduğunu göstermektedir. Araştırmaların Amerika Birleşik Devletleri merkezli ilerlediği görülmektedir.

Mevcut araştırmaların tematik dağılımına bakıldığında; bağımlılığa karşı maneviyatın üstlendiği rol olarak iyileşme kavramının öne çıktığı görülmektedir. Bu sonuç bağımlılığa karşı aranan çözüm yollarından birinin maneviyat olduğunun ifadesi olarak değerlendirilebilinir. Bu noktada maneviyat bireylere anlam sağlayarak, tedavi olmalarını ve kurtulmalarını sağlamaktadır. Araştırmaların farklı değişkenlere sahip bireyler ile yürütüldüğü görülmektedir. Tematik analize dahil edilen araştırmaların, Budist örneklem grupları ile yürütüldüğü görülse de tematik analize dahil edilmeyen araştırmaların da Müslüman örneklem grupları ile yapıldığı görülmektedir. Bireyin din ve maneviyatı kendi içinde anlamlandırma şekli yürütülen programların sonuçlanmasını da değiştirebilmektedir.

"Maneviyat" ve "bağımlılık" anahtar kelimelerinin çoğunlukla "iyileşme" anahtar kelimesi ile ilişkilendirildiği ve "din" ve "dindarlık" anahtar kelimeleri ile de yakından ilgili olduğu görülmektedir. "Alkol bağımlılığı", "uyuşturucu bağımlılığı", "madde kullanımı", "madde kullanım bozukluğu", "travma" ve "depresyon" anahtar kelimeleri bir grup halinde yer almaktadır. İfade edilen anahtar kelimelerin "ergen" anahtar kelimesi ile yakından ilgili olduğu da görülmektedir.

Tüm ifade edilenlere ek olarak, bağımlılığa karşı mücadelede maneviyattan destek alındığı görülmektedir. Gelecek araştırmaların dijital bağımlılık gibi farklı bağımlılık türleriyle ve farklı program modelleri geliştirilerek yürütülmesi tavsiye edilmektedir.

Kaynaklar | References

"Addiction". Erişim 28 Eylül 2025. https://onlinelibrary.wiley.com/journal/13600443.

Akça, Emrullah, ve Muhammed Kızılgeçit. "Madde Bağımlılarında Dini /Manevi Programın Psikolojik İyi Oluşa Etkisinin Karma Yöntemle İncelenmesi (Denetimli Serbestlik Örneği)". *Antakiyat* 7, sy 2 (2024): 2.

"Alcoholism Treatment Quarterly". Erişim 28 Eylül 2025. https://www.tandfonline.com/journals/watq20.

Arévalo, Sandra, Guillermo Prado, ve Hortensia Amaro. "Spirituality, Sense of Coherence, and Coping Responses in Women Receiving Treatment for Alcohol and Drug Addiction". *Evaluation and Program Planning* 31, sy 1 (2008): 113-23. Scopus. https://doi.org/10.1016/j.evalprogplan.2007.05.009.

Arnold, Ruth M., S. Kelly Avants, Arthur Margolin, ve David Marcotte. "Patient Attitudes Concerning the Inclusion of Spirituality into Addiction Treatment". *Journal of Substance Abuse Treatment* 23, sy 4 (2002): 319-26. Scopus. https://doi.org/10.1016/S0740-5472(02)00282-9.

Arslan, Erdal. "Sosyal Bilim Araştırmalarında VOSviewer ile Bibliyometrik Haritalama ve Örnek bir Uygulama". *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 22, sy Özel Sayı 2 (2022): Özel Sayı 2. https://doi.org/10.18037/ausbd.1227291.

Arslan, Hammet. "Budizm'in Bağımlılığa Bakışı". İçinde *Bedenimizin İşgalcileri Dinlerin Bağımlılığa Bakışı*, editör Süleyman Turan. Okur Akademi, 2019.

Aslancı, Seher. "Araştırma Sorgulamaya Dayalı Öğrenme: Bibliyometrik Bir Analiz". *Scientific Educational Studies* 6, sy 1 (2022): 1. https://doi.org/10.31798/ses.1068633.

Avants, S. Kelly, Lara A. Warburton, ve Arthur Margolin. "Spiritual and Religious Support in Recovery from Addiction Among HIV-Positive Injection Drug Users". *Journal of Psychoactive Drugs* 33, sy 1 (2001): 39-45. Scopus. https://doi.org/10.1080/02791072.2001.10400467.

Baetz, Marilyn, Rudy Bowen, Glenn Jones, ve Tulay Koru-Sengul. "How Spiritual Values and Worship Attendance Relate to Psychiatric Disorders in the Canadian Population". *Canadian Journal of Psychiatry* 51, sy 10 (2006): 654-61. Scopus. https://doi.org/10.1177/070674370605101005.

Beitel, Mark, Marla Genova, Zev Schuman-Olivier, Ruth Arnold, S. Kelly Avants, ve Arthur Margolin. "Reflections by Inner-City Drug Users on a Buddhist-Based Spirituality-Focused Therapy: A Qualitative Study". *American Journal of Orthopsychiatry* 77, sy 1 (2007): 1-9. Scopus. https://doi.org/10.1037/0002-9432.77.1.1.

Bonelli, Raphael M., ve Harold G. Koenig. "Mental Disorders, Religion and Spirituality 1990 to 2010: A Systematic Evidence-Based Review". *Journal of Religion and Health* 52, sy 2 (2013): 657-73. https://doi.org/10.1007/s10943-013-9691-4.

Borras, Laurence, Yasser Khazaal, Riaz Khan, vd. "The Relationship Between Addiction and Religionand its Possible Implication for Care". *Substance Use & Misuse* 45, sy 14 (2010): 2357-410. https://doi.org/10.3109/10826081003747611.

Braun, Virginia, ve Victoria Clarke. "Using Thematic Analysis in Psychology". *Qualitative Research in Psychology* 3, sy 2 (2006): 77-101. https://doi.org/10.1191/1478088706qp063oa.

Broadus, Robert N. "Early Approaches to Bibliometrics". *Journal of the American Society for Information Science* 38, sy 2 (1987): 127-29.

Carter, T.M. "The Effects of Spiritual Practices on Recovery from Substance Abuse". *Journal of Psychiatric and Mental Health Nursing* 5, sy 5 (1998): 409-13. Scopus. https://doi.org/10.1046/j.1365-2850.1998.00153.x.

Ceylan, İsa. "Bağımlılıktan Bağlanmaya: Bağımlılığa Dini ve Manevi Yaklaşımlar". *Türk Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Dergisi*, sy 3 (2021): 3.

Ceylan, İsa. "Madde Bağımlısı Bireylerin Değişim Sürecindeki Farkındalık Düzeylerine Varoluşçu/Manevi Yaklaşım". *Türk Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Dergisi*, sy 2 (2020): 2.

Ceylan, İsa, ve Abdullah Dağcı. "Alkol Bağımlılığıyla Baş Etmede Manevi Bakım İhtiyaçlarının Belirlenmesi". *Turkish Academic Research Review* 6, sy 2 (2021): 2.

https://doi.org/10.30622/tarr.898342.

Cook, Christopher C. H. "Addiction and Spirituality". *Addiction* 99, sy 5 (2004): 539-51. Scopus. https://doi.org/10.1111/j.1360-0443.2004.00715.x.

Demiröz, Mehmet Fatih, ve Nurten Kımter. "Türkiye'de Din Psikolojisi Alanındaki 'Dindarlık' Konulu Lisansüstü Tezlerin Bibliyometrik Analizi Üzerine Bir Araştırma". *Bilimname*, sy 51 (2024): 51. https://doi.org/10.28949/bilimname.1411980.

Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders DSM-5. 5. b. American Psychiatric Publishing, 2013.

Dirik, Deniz, İnan Eryılmaz, ve Tuğba Erhan. "Post-Truth Kavramı Üzerine Yapılan Çalışmaların VOSviewer ile Bibliyometrik Analizi". *Sosyal Mucit Academic Review* 4, sy 2 (2023): 2. https://doi.org/10.54733/smar.1271369.

Eck, Nees Jan van, ve Ludo Waltman. "Software Survey: VOSviewer, a Computer Program for Bibliometric Mapping". *Scientometrics* 84, sy 2 (2010): 523-38.

El-Guebaly, Nady. "The Meanings of Recovery from Addiction Evolution and Promises". *Journal of Addiction Medicine* 6, sy 1 (2012): 1-9. Scopus. https://doi.org/10.1097/ADM.0b013e31823ae540.

Galanter, Marc. "Spirituality and Addiction: A Research and Clinical Perspective". *American Journal on Addictions* 15, sy 4 (2006): 286-92. Scopus. https://doi.org/10.1080/10550490600754325.

Galanter, Marc. "Spirituality and Recovery in 12-Step Programs: An Empirical Model". *Journal of Substance Abuse Treatment* 33, sy 3 (2007): 265-72. Scopus. https://doi.org/10.1016/j.jsat.2007.04.016.

Galanter, Marc, Helen Dermatis, Gregory Bunt, Caroline Williams, Manuel Trujillo, ve Paul Steinke. "Assessment of Spirituality and its Relevance to Addiction Treatment". *Journal of Substance Abuse Treatment* 33, sy 3 (2007): 257-64. Scopus. https://doi.org/10.1016/j.jsat.2006.06.014.

Geppert, Cynthia, Michael P. Bogenschutz, ve William R. Miller. "Development of a Bibliography on Religion, Spirituality and Addictions". *Drug and Alcohol Review* 26, sy 4 (2007): 389-95. Scopus. https://doi.org/10.1080/09595230701373826.

Gül, Ali. "Değer Odaklı Gençlik Kampı Faaliyetlerinin Ortaöğretim Öğrencilerinin Dijital Bağımlılığını Önlemedeki Rolü". *Pamukkale Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 11, sy 2 (2024): 2. https://doi.org/10.17859/pauifd.1557455.

Gürsu, Orhan. *Bağımlılık ve Din: Nöropsikolojik Bir Yaklaşım*. Değerler Eğitim Merkezi Yayınları, 2018.

Gürsu, Orhan. "İnancın Bağımlılık Karşısındaki Fonksiyonu". İçinde *Sosyal Hizmet ve Bütün Yönleriyle Bağımlılık El Kitabı*, editör Y. Sinan Zavalsız. Grafiker Yayınları, 2020.

Gürsu, Orhan. "Madde Bağımlılığı ve Din: HİGED Örneği". *Addicta: The Turkish Journal on Addictions* 5, sy 1 (2018): 37-54. https://doi.org/10.15805/addicta.2018.5.1.0006.

Gürsu, Orhan, ve Nihâl İşbilen. *Bağımlılara Yönelik Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Hizmetleri*. Editör Sevde Düzgüner. Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları - 1813, 2020.

Heinz, Adrienne, David H. Epstein, ve Kenzie L. Preston. "Spiritual/Religious Experiences and In-Treatment Outcome in an Inner-City Program for Heroin and Cocaine Dependence". *Journal of Psychoactive Drugs* 39, sy 1 (2007): 41-49. Scopus. https://doi.org/10.1080/02791072.2007.10399863.

İşbilen, Nihâl, ve Hasan Kaplan. "Bishri Hafi Effect: How Spirituality Might Stall off the Addiction Recovery". *Archive for the Psychology of Religion, (Yayın Aşamasında)* 0, sy 0 (2025): 1-14. https://doi.org/10.1177/00846724251313810.

İşbilen, Nihâl, ve Ali Ulvi Mehmedoğlu. "Spirituality-Based Addiction Counseling Model Proposal: Theory and Practice". *Spiritual Psychology and Counseling* 7, sy 1 (2022): 1. https://doi.org/10.37898/spc.2022.7.1.167.

Jarusiewicz, Betty. "Spirituality and Addiction: Relationship to Recovery and Relapse". *Alcoholism Treatment Quarterly* 18, sy 4 (2000): 99-109. Scopus. https://doi.org/10.1300/J020v18n04_08.

"Journal of Psychoactive Drugs". Erişim 28 Eylül 2025. https://www.tandfonline.com/journals/ujpd20.

"Journal of Religion and Health". Erişim 28 Eylül 2025. https://link.springer.com/journal/10943.

"Journal of Substance Abuse Treatment". Erişim 28 Eylül 2025. https://www.sciencedirect.com/journal/journal-of-substance-abuse-treatment.

Karacoşkun, Mustafa Doğan, Zeynep Sağır, ve Gönül Kılınç. "Dini Başa Çıkmaya Yönelik Bibliyometrik Bir Araştırma: 1990-2024 Yılları Arasında Yapılan Çalışmaların Analizi". *Kilis 7 Aralık Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 11, sy 1 (2024): 1. https://doi.org/10.46353/k7auifd.1463265.

Karslı, Necmi. "Gençlerde İnternet Bağımlılığı ve Dindarlık İlişkisi". *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, sy 46 (Haziran 2019): 46. https://doi.org/10.17120/omuifd.526893.

Kelly, John F., ve David Eddie. "The Role of Spirituality and Religiousness in Aiding Recovery From Alcohol and Other Drug Problems: An Investigation in a National U.S. Sample". *Psychology of Religion and Spirituality* 12, sy 1 (2020): 116-23. Scopus. https://doi.org/10.1037/rel0000295.

Koç, Mustafa. "Türk Din Psikolojisi Dergisi'ndeki Bilimsel Yayınlar (2020-2024) Üzerine Bibliyometrik Analizler". *Türk Din Psikolojisi Dergisi*, sy 11 (2025): 11. https://doi.org/10.59379/tdpd.1696872.

Koç, Mustafa. "Türkiye'deki Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Çalışmaları Bağlamında '"Maneviyat Psikolojisi Sempozyumları"' (2014-2018) Üzerine Bibliyometrik Analizler". *Türk Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Dergisi*, sy 5 (2022): 5. https://doi.org/10.56432/tmdrd.1117128.

Laudet, Alexandre B., Keith Morgen, ve William L. White. "The Role of Social Supports, Spirituality, Religiousness, Life Meaning and Affiliation with 12-Step Fellowships in Quality of Life Satisfaction Among Individuals in Recovery from Alcohol and Drug Problems".

Alcoholism Treatment Quarterly 24, sy 1-2 (2006): 33-73. https://doi.org/10.1300/J020v24n01_04.

Margolin, Arthur, Mark Beitel, Zev Schuman-Olivier, ve S. Kelly Avants. "A Controlled Study of a Spirituality-Focused Intervention for Increasing Motivation for HIV Prevention Among Drug Users". *AIDS Education and Prevention* 18, sy 4 (2006): 311-22. Scopus. https://doi.org/10.1521/aeap.2006.18.4.311.

"Religions". Erişim 28 Eylül 2025. https://www.mdpi.com/journal/religions.

Rothberg, Rebecca L., Nour Azhari, Nancy A. Haug, ve Elias Dakwar. "Mystical-Type Experiences Occasioned by Ketamine Mediate its Impact on at-Risk Drinking: Results from a Randomized, Controlled Trial". *Journal of Psychopharmacology* 35, sy 2 (2021): 150-58. Scopus. https://doi.org/10.1177/0269881120970879.

Scopus. "Analyze Search Results". Erişim 21 Haziran 2025. https://www.scopus.com/term/analyzer.uri?sort=plf-f&src=s&sid=d2a48980685c5c3273b70e1d7da5d978&sot=a&sdt=a&sl=36&s=KEY%28%22addiction%22+and++%22spirituality%22%29&origin=resultslist&count=10&analyzeResults=Analyze+results.

"Substance Abuse". Erişim 28 Eylül 2025. https://www.tandfonline.com/journals/wsub20.

"Substance Use & Misuse". Erişim 28 Eylül 2025. https://www.tandfonline.com/journals/isum20.

Süzgün, Furkan, ve Sema Yılmaz. "Din Psikolojisi Temalı Uluslararası Araştırmaların Bibliyometrik Analizi". *Türkiye İlahiyat Araştırmaları Dergisi* 8, sy 4 (2024): 4. https://doi.org/10.32711/tiad.1558437.

"The 12 Steps". *Narcotics Anonymous Australia*, t.y. Erişim 16 Temmuz 2025. https://www.na.org.au/multi/the-12-steps/.

TÜBİTAK ULAKBİM Cahit Arf Merkezi. "Bibliyometri Nedir?" Erişim 02 Temmuz 2025. https://cabim.ulakbim.gov.tr/bibliyometrik-analiz/bibliyometrik-analiz-sikca-sorulan-sorular/.

"Voyant Tools". Erişim 07 Temmuz 2025. https://voyant-tools.org/?corpus=fcc99ed74809ec6ee4229f73145fba16.

Walton-Moss, Benita, Ellen M. Ray, ve Kathleen Woodruff. "Relationship of Spirituality or Religion to Recovery From Substance Abuse: A Systematic Review". *Journal of Addictions Nursing* 24, sy 4 (2013): 217-26. Scopus. https://doi.org/10.1097/JAN.0000000000000001.

Web of Science. "Analyze Results". Erişim 21 Haziran 2025. https://www.webofscience.com/wos/woscc/analyze-results/e665ca65-bbf6-4ef2-85d5-9cd73ad10c0b-016999a583.

World Drug Report 2025. United Nations Office on Drugs and Crime, 2025. https://www.unodc.org/documents/data-and-analysis/WDR_2025/Press_release_WDR_2025_English.pdf.

Yalvaç Arıcı, Handan. "Gençlerde Sosyal Medya Bağımlılığına Yönelik Manevi Danışmanlık Müessesi". *Diyanet İlmi Dergi* 60, sy 1 (2024): 1. https://doi.org/10.61304/did.1399078.